MOST

ŠTVRŤROČNÍK PRE SLOVENSKÚ KULTÚRU

QUARTERLY FOR SLOVAK CULTURE

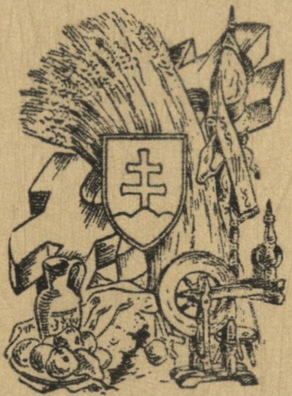

CLEVELAND, OHIO, USA

ROČNÍK (VOL.) I. **1954** **ČÍSLO (NO.) 3.**

MOST

Štvrťročník pre slovenskú kultúru

Quarterly for Slovak Culture

Vychodí štyri razy do roka	Rediguje MIKULÁŠ ŠPRINC	Predplatné na štyri čísla $5.00

Vydavateľ: SPRÁVA KULTÚRNEHO FONDU PETRA P. JURČÁKA.
Predseda REV. JÁN J. LACH.

Adresa redakcie: MIKULÁŠ ŠPRINC, 2900 East Boulevard, Cleveland, Ohio, U. S. A.

Adresa administrácie: MOST, 2006 Schrage Avenue, Whiting, Indiana, U. S. A.

OBSAH

Dr. Štefan Náhalka: O správnu orientáciu človeka — 1

A Handful of Slovak Poets — 13

ThDr. T. J. Zúbek, O.F.M.: "Katolícka Akcia" — komunistický pokus o schizmu 18

Sylvia Romana: Dve básne — 30

Andrej Žarnov: Častuška — 31

Draga Divínska: Terč — 31

Augustín Štefko, SJ: Pohľadnica z Chile — 34

POZNÁMKY (Slovensko a začiatky kresťanstva v Poľsku, Ešte o biliografii)—37

KNIHY (Dr. Jozef Tiso o sebe, Dilongove balady, Za spravodlivosť, Pokus o román, Kniha o Slovensku, The Means of the Modern War and Morality) — 41

ZAZNAMENÁVAME (Práca o poézii Karola Strmeňa, A Dissertation) — 47

Prebrať, odtlačiť celé články alebo básne z MOSTU možno len s povolením redakcie. Pri citovaní menších čiastok musí sa uviesť presne prameň.

ROČNÍK (VOL.) I. **MOST** ČÍSLO (NO.) 3.

O správnu orientáciu človeka

DR. ŠTEFAN NÁHALKA

Mnohoznačné sú smery, ktorými sa v nedorozumení rozchádza dnešné ľudstvo. Najviac bije do očú politická rozpoltenosť na sféru komunistickú a nekomunistickú. O tomto rozdvojení sa najviac hovorí a zvyčajne sa celý problém sústreďuje na mocenskopolitické otázky. V skutočnosti máme do činenia s rozdelením ďaleko hlbším a širším. Ide o rozličné smery celkovej základnej orientácie človeka vo vzťahu k spoločnosti, ku kozmu, k Bohu; o rozličné stanoviská k ontickej, etickej, sociálnej a ekonomickej skutočnosti človeka.

A nejde iba o číro teoretický problém. Priam s existenciálnou naliehavosťou sa týka emigrantov, ktorí žijú v stálom vyčkávaní riešenia otázky: ostane komunizmus v terajších svojich pozíciách alebo ustúpi? Konkrétny dosah riešenia tohto problému možno dobre poznať na prípade nášho národa. Základ nášho národného spoločenstva žije pod mocou komunizmu. Komunistický totalitarizmus usiluje sa zmeniť nielen ekonomickú štruktúru zeme, nielen spoločenské vzťahy, ale priamo dušu človeka. Komunizmus povedome hlása, že mu ide o celkový nový poriadok, o nového človeka. A netreba ľahkomyseľne tieto komunistické snahy podceňovať. Komunizmus, vyškolený na inonárodných prípadoch, vnucuje svoje zámery s revolučnou bezohľadnosťou a plánovitosťou. Druhá, dosť značná časť nášho národa, žije v nekomunistickom svete, a to jednak od dávnejších čias natrvalo zakotvená, jednak prechodne vyhnaná komunistickým násilím a rozhodnutá vrátiť sa na Slovensko, len čo tam prestane vláda komunizmu. Za tejto situácie sa vnucujú otázky: V mene čoho prekonáme komunizmus? Akého človeka postavíme proti komunistickému človeku a aký poriadok proti komunistickému systému? V mene čoho vlastne sme schopní nad komunizmom zvíťaziť?

Problém je veľmi široký. V pomerne krátkej rozprave ho nemožno riešiť v celej šírke. Obmedzíme sa preto len na otázku orientácie samého človeka, a to pokiaľ ide o názor na ontickú štruktúru ľudskej bytosti, na slobodu človeka, na utváranie spoločenských vzťahov a na zaobchádzanie s vlastníctvom.

Prečo práve táto voľba? Otázku o človeku pokladáme za kľúčovú v celej dnešnej problematike. Osvojujeme si stanovisko sv. Augustína: *Nos sumus tempora.* Od toho, ako sa rieši otázka o človeku, závisí aj riešenie otázok sociologických, ekonomických, politických . . .

Akú orientáciu teda dáva človeku nekomunistický svet? Ako formuje človeka komunizmus? Vyhovujú tieto riešenia? A čo kresťanstvo?

Liberalistický individualizmus

Dejinný prelom, ktorý nastal v europskej kultúre medzi stredovekom a novovekom, znamenal vo veľkej časti civilizovaného ľudstva koniec jednotnej kresťanskej duchovnej syntézy, v ktorej sa organicky spájali veci od najmenšieho prášku až po Najvyššiu Bytosť v harmonickom poriadku. Bezpochyby aj kresťanský stredovek mal svoje veľké nedostatky a kastrófy. Nepopierateľným však bolo aspoň poňatie životného smerovania k Bohu a spoločné vedomie povinnosti budovať *civitatem Dei.* Odklon od týchto zásad sa pokladal ako chyba.

Už v XIV. storočí nastupuje nový duch vo filozofii ako predzvesť nových smerov aj na iných poliach. Pričinením V. Occama sa ujíma nominalizmus (v occamovskom poňatí nazývaný aj terminizmom alebo konceptualizmom), ktorým sa nastoluje metafyzika indivídua. Podľa Occama sú jednotlivé bytosti sami sebou individuálne. Organické spojenie vecí navzájom na základe spoločných rodových a druhových bytostných štruktúr je len vecou spoločných výrazov, ktorými označujeme podobné veci. V skutočnosti každá vec je oddelené indivíduum bez vnútorných reálnych spojív s inými podobnými vecami.[1]) Toto stanovisko znamenalo jednostranný príklon ku konkrétnym jednotlivostiam. Nielen univerzálne pojmy, ale aj univerzálne metafyzické problémy ustupujú do pozadia. Záujem doby sa obracia ku prírode, k individuálnym veciam.[2])

Z týchto tendencií vykryštalizovali aj novodobé prírodné vedy, ktoré na základe experiencie študujú predovšetkým konkrétnu skutočnosť. Ak od staroveku platilo, že veda jestvuje len o všeobecninách, Fr. Bacon vyslovuje za platnú zásadu pravý opak: *Non est scientia nisi de singularibus.*[3])

Príklon ku konkrétnym veciam neznamenal nijakú chybu. Naopak bol to významný krok, ktorému vďačíme za výdobytky novodobej vedy a techniky. Chybou bolo, že sa tento pohyb izoloval od zdravej filozofie, ba že sa proti filozofii postavil do opozície v presvedčení, že pre niektoré suché vet-

---

1) *''Lindividualité de l' être exclut de lui toute l' universalité, même virtuelle; l' universel n' est avec le réel que dans le rapport de signe à chose signifiée,* P. Vignaux. ''Nominalisme'', *Dictionaire de Théologie Catholique XI,* col. 741.

2) M. de Wulf. *Histoire de la Philosophie Médiévale,* III. Paris: 1947, str. 263.

3) F. J. Thonard, A. A. *Storia della filosofia,* Roma 1949, str. 453.

vičky na strome filozofie treba vyvaliť celý jej strom, ako sa priliehavo vyjadruje Wulf.[4]) Cez celý novovek sa pociťuje ako tragická roztrieštenosť práve tá skutočnosť, že prírodné vedy so svojimi veľkými úspechmi nevedeli sa vbudovať do zdravej filozofie, do jednotného svetonáhľadového systému. Chybou bolo, že súčasne so špecializáciou nových vedeckých disciplín nevznikala primeraná integrácia všetkých nových poznatkov do správnej filozofickej syntézy a ďalej do sústavy teologickej. Bolo zaiste dobre, že Rafael vo svojich madonách vedel zvýrazniť aj ľudskú krásu, ale nedostatkom bolo, že prirodzená inšpirácia nie je vyvážená aj nadprirodzenou, že prirodzená krása nie je prežiarená silami nadzemskými. Získanie nových duchovných terénov treba radostne pozdraviť. Želieť však treba, že ostali rozatomizované.

Ako sa v tomto novom ovzduší formuje problém človeka?

Aj človek sa vymaňuje z veľkých súvisov. Sústreďuje pozornosť na seba. Robí sa rozhodujúcim činiteľom až natoľko, že sa pokladá za stred všetkej skutočnosti. Začína vystupovať ako indivíduum mimoriadnej dôležitosti.

Rozhodný krok v dezintegrácii poňatia človeka urobil "otec modernej filozofie", R. Descartes. Zavádza prílišný dualizmus medzi dušou a telom človeka. Duša nie je spojená s telom podstatne ako jeho oživujúci princíp, ale so svojím vlastným podstatným určením (myslenie) ostáva v tele, ktoré má tiež svoju samostatnú podstatnú charakteristiku (rozsiahlosť).[5] I keď nie zámerne, predsa utvoril Descartes týmto svojím dualizmom východisko pre dve novodobé jednostranné poňatia človeka, príznačné pre celú novodobú filozofiu — materialistické a racionalistické, ktoré skončilo v idealizme a napokon v solipsizme.

Človek-individuum na náboženské pole vystupuje v Lutherovom diele. Z celého systému teologie urobil Luther vlastne systém antropológie. Vec ospravedlnenia človeka, a to ešte na základe subjektívnej viery, sa stáva ústrednou náboženskou otázkou. Človek teda odvracia pozornosť od ostatných teologických problémov a sústreďuje sa na seba. J. Maritain volá tento proces individualizácie na náboženskom poli metafyzickým sebectvom.[6])

Aj v sociológii a v politickej náuke sa individualistické tendencie výrazne uplatnili. T. Hobbes vidí rozhodujúce hybné sily človeka vo vášňach, ktoré ho vedú k vyhľadávaniu pohodlia a slávy. Egoizmus je pravidlom ľudského konania, veď človek je pre človeka vlkom. Prirodzený stav vojny všetkých proti všetkým sa mierni tým, že človek sa zrieka časti svojich práv, vstupuje s inými pod spoločného panovníka. J. Locke tiež vyzdvihuje jednotlivca na úkor spoločnosti. Jednotlivec sa rozhoduje utvoriť spoločnosť s inými jednotlivcami len na svoju vlastnú ochranu. Spoločnosť mu totiž vie lep-

---

4) "Les hommes de science ont voulu abbattre un chêne encore puissant, parce qu' il portait du bois mort dans sa couronne", M. de Wulf: *Histoire de la Philosophie Médiévale,* II, Paris 1925, str. 294.

5) Cf. A. Chollet: "Descartes", *Dictionaire de Théologie Catholique,* IV, col. 552.

6) J. Maritain: *Traja reformátori,* Trnava 1947, str. 16.

šie ako on sám zaistiť život, slobodu a vlastníctvo. Najznámejšia a najvplyvnejšia je v tomto náuka, ktorú predložil J. J. Rousseau. Človek je od prírody dobrý a spoločnosť ho iba kazí. Predsa však na ochranu svojich záujmov utvára človek spoločenskú zmluvu, čím vzniká spoločnosť.7) Tieto náhľady neostali knižnými teóriami, ale mali rozhodujúci usmerňovací vplyv na utváranie novodobých štátov. V mene týchto náhľadov sa viedli novodobé revolúcie, ktoré priniesli veľké spoločenské prevraty. Spoločným menovateľom týchto sociálnepolitických koncepcií je redukovanie spoločnosti na policajta, ktorý chráni záujmy jednotlivca.

Ekonomickú náuku, zodpovedajúcu novodobému individualizmu, vypracovali predovšetkým anglickí národohospodári. Popredný z nich, A. Smith žiada pre hospodársky život naprostú slobodu. Ekonómia sa riadi sama zákonom popytu a ponuky a zákonom voľnej konkurencie. Pre individualistický ráz hospodárstva bolo silnou vzpruhou práve vyhlásenie bezohľadnej a neobmedzenej konkurencie za celkom oprávnený zákon hospodárskeho života. Silné indivíduum v záujme hospodárskeho zisku bolo schopné bezohľadne zneužívať a nivočiť všetko, čo mu stálo v ceste. Nie spoločné blaho, ale čím väčší zisk jednotlivca bol hýbadlom tohto ekonomického systému.8)

Individualizmus posilnil aj I. Kant svojím požiadavkom mravnej autonómie. Podľa neho si človek predpisuje sám, čo je mravné a čo je nemravné. I keď sa žiada, aby mravná norma, ktorú si jednotlivec sám stanoví, zodpovedala všetkým ľuďom, predsa sa jednotlivcovi dostáva neprimerane veľké právo.9)

Typ človeka, ktorý je výsledkom týchto náuk a týchto snáh, je liberalistické indivíduum.

Onticky je indivíduum samostatný celok, uzavretý v sebe, oddelený od iných bytostí. 10) Aká bytosť, taká činnosť. Aj v životných prejavoch indivídua sa uplatňuje charakteristika *divisum ab aliis*.11)

Indivíduum sa sústreďuje na seba. Seba robí centrom všetkej činnosti a mierou hodnoty všetkých vecí. Len to je významné a dôležité na čom je zainteresované ak nie materiálnym profitom, tak aspoň záujmom o vlastnú popularitu. Aj najsvätejšie veci nechá ľahostajne padnúť, ak neslúžia jeho záujmu. V oblasti hmotnej i v oblasti ducha sa jeho činnosť nesie vždy dostredivo. Celý jeho etos možno stručne vyjadriť slovom: brať.

---

7) Cf. Fr. Űberweg: *Grundriss der Geschichte der Philosophie,* 12. vyd. III, Berlín 1924, str. 249 a nasl.; 351 a nasl.; 439 a nasl.

8) *"Le primat de l' économie: c' est produire, produire toujours davantage, produire toujours à meilleur compte, pour le profit maximum!"* — A. Arnou: *La religion et la crise actuelle du capitalisme,* Essai sur Dieu, l' Homme et l' Univers, Paris 1953, str. 476.

9) Cf. Fr. Űberweg: *Grundriss de Geschichte der Philosophie,* 12. vyd. III, str. 486 a nasl.

10) S. Thomas: *Summa Theologica,* I, 29, 4.

11) *Tamtiež:* I, 13, 9.

Obyčajne je individualista aj praktickým materialistom. Tento dôsledok nie je číro náhodilý. Princípom individuácie je materiálnosť. Človek-indivíduum s dôrazom dbá o to, aby jeho život predovšetkým po materiálnej stránke bol vystlaný mäkko. Vie sa utápať v materiálnom pohodlí. Niet sa potom čo čudovať, že je lenivý pre veci ducha. Obyčajne sa nestará ani o to, aby si svoj životný štýl zdôvodňoval teoreticky. Prakticky však žije tak, ako by nebolo duše, Boha, večnosti. Voči Absolútnu sa vyznačuje chladnou ľahostajnosťou.[12]) Svoj nezáujem o presvedčenie a lenivosť ducha zakrýva pohodlnou zásadou, že sú to všetko veci súkromné.

Človek-indivíduum veľa operuje s pojmom sloboda. Treba uznať, že novodobá spoločnosť veľa obetovala za ideu slobody a veľa v tomto ohľade aj dosiahla. Ale človek-indivíduum zneužíva aj túto hodnotu jednostranne. Zamieňa si slobodu s ľubovôľou. Sloboda je mu predovšetkým voľnosť od záväzkov, aj od záväzkov mravných. Sloboda jeho mravného počínania znamená, že sa jeho mravné skutky chcú riadiť normou — *jenseits von Gut und Böse*. Vie v mene svojej slobody zneužiť iného vo svoj prospech. Slobodu, ktorá berie na seba obetu, ktorá sa vie zaangažovať aj bez výhľadu na zisk, by sme uňho darmo hľadali.

Ak sa individualista združuje, robí spolky, akciové i anonymné spoločnosti, ale nie spoločenstvá. Vzťahy k iným ľuďom buduje na základe záujmu, nie na základe vnútorných spojív. Cementom spoločenskej súdržnosti sú prostriedky výroby a spotreby.[13]) Aj záujmové grupy sa vyznačujú vzájomnou individualistickou nevraživosťou. Ich vzájomný styk sa riadi zákonom konkurencie, preto sa navzájom podceňujú, znevažujú a potláčajú. Hryzovisko takého spoločenského života vyvoláva predstavy ''klbka vreteníc''.

Vlastníctvo sa v individualistickej spoločnosti stalo nedotknuteľným právom bezmedzne ukájať svoje materiálne nároky bez ohľadu na spoločnosť. Keď človek-indivíduum bráni svoje vlastníctvo, keď ho prípadne aj zneužíva, ani na um mu nepríde, aby mal ohľad na biedu iných. Vo veciach majetkových najlepšie vidno ako sa indivíduum vie oddeliť od iných. Čo je jeho, nech je toho koľkokoľvek, užíva len pre seba. Dáva s nevôľou, obyčajne len z oportunizmu, ''aby sa nepovedalo''.

Vari netreba dokazovať, že nejde o teórie, ktoré by bolo treba vyhrabávať na cintoríne filozofických mienok. Individualistickú štruktúru spoločnosti vypĺňali hlavne XVIII. a XIX. storočia.[14]) Ale typ človeka individualistu nie je zriedkavosťou ani dnes. Naopak. Možno ho stretnúť na každom kroku. Ešte stále je to dnešný priemerný človek, ktorý sa nedá hlbšie zasahovať kresťanstvom. Nemožno stotožniť tento typ človeka výhradne s nejakou zemepisnou oblasťou. Žije na Západe, kde zneužíva slobodu a vo svojej tuposti nevidí ''znamenia časov'', ale žije aj na Východe, kde sa oportunisticky pridáva a prispôsobuje ku vládnucemu systému.

---

12) Fulton J. Sheen: *Communism and the Conscience of the West*. Dublin 1948, str. 19.

13) Tamtiež str. 12.

14) E. Mounier: *Le Personalisme,* Paris 1953, str. 37.

Liberalistický individualizmus ako orientácia človeka nie je cestou budúcnosti. Naopak, aj kresťanskí myslitelia — napr. Belloc, Sorokin, Maritain, Berďajev, Sheen — sa zhodujú v tom, že toto obdobie civilizácie dohráva svoje dejstvovanie. Dejinná epocha individualizmu, ktorá začala koncom stredoveku, sa končí.[15] Bolo by anochronizmom chcieť určovať orientáciu dnešného človeka týmto smerom. Ide len o to, aby sa aj oneskorení chodci zbadali, že v dnešnom duchovnom zápase, v hľadaní zdravej orientácie pre človeka budúcnosti, sú ich kroky *extra viam*.

Komunistický kolektivizmus

Na liberalistický individualizmus boli viaceré reakcie. Dnes je najsilnejšou z nich komunizmus. Vyvolal ho hlavne liberalistický individualizmus na poli hospodárskom. Ale nejde o zjav, ktorý by bol prišiel bez prípravy. V odkresťančenej spoločnosti západnej Europy ležia jeho pramene. Bolo treba tieto pramene len zachytiť do jedného prúdu a zregulovať ich, aby mali väčšiu silu a priebojnosť. Sám Lenin priznáva, že marxizmus je dedičom nemeckej filozófie, anglickej ekonómie a francúzskeho socializmu.[16]

Obmedzíme sa teraz iba na otázku, ako komunizmus rieši ľudský problém.

Komunizmus je v poňatí človeka dedičom europského materializmu, prevzatého Marxom a Engelsom priamo od Feuerbacha. Ale zakladatelia komunizmu si pokladali za povinnosť očistiť Feuerbachov materializmus od všetkých idealistických prvkov, čiže urobiť ho zaručene čistozrným materializmom a zmodernizovať zastaralý mechanický materializmus jeho reformou na dialektický meaterializmus.

Ako pre Feuerbacha, aj pre komunizmus je teda človek dokonalým pozemšťanom, ktorý vedome zavrhuje Boha a nebo.[17] Teda hmota, ktorá dosiahla vysokého stupňa vývinu, ale nič viac. Aj keď v súvislosti s ľudským myslením komunisti hovoria o duševnej činnosti, nejde o činnosť, ktorá by pramenila z duchovnej ľudskej duše, ale jednoducho o činnosť, ktorá je produktom vysoko organizovanej hmoty ľudského modzgu.[18] Hmotný modzog myslí a nie je na to potrebná nijaká nehmotná duchovná bytosť, ktorú

---

15) "The signs of our times point to the truth that we have come to the end of the post-Renaissance chapter of history which made man the measure of all things", Fulton J. Sheen: *Communism and the Concience of the West*, Dublin 1949, str. 12-13.

16) Lenin: *Tri istočnika i tri sostavnych časti marksizma*, cf. G. A. Wetter: *Der dialektische Materialismus,* Wien 1952, str. 5.

17) "Der Zweck meiner Schriften . . . ist: die Menschen . . . aus religiösen und politischen Kammerdienern der himmlischen und irdischen Monarchie und Aristokratie zu freien, selbstbewussten Bürgern der Erde zu machen", L. Feurbach: *Vorlesungen űber das Wesen der Religion*, Cf. G. A. Wetter: *Der dialektische Materialismus,* Wien 1952, str. 13.

18) ". . . marksistskij filozofskij materializm ischodit iz togo, . . . čto myšlenie esť produkt materii, dostigšej v svoem razvitii vysokoj stepeni sover-

kresťanstvo volá dušou.[19]) Materialistické vysvetlenia duševnej činnosti sa dnes usiluje podať sovietska psychológia hlavne na základe fyziologických pokusov I. P. Pavlova. Svojho človeka začleňuje komunizmus do celkového obrazu vonkoncom materiálneho sveta, v ktorom niet nič okrem rozvíjajúcej sa hmoty.[20])

Napriek všetkej propagande o konečnom oslobodení človeka, o jedine správnom oceňovaní jeho hodnoty a poslania, ktorú si komunizmus horlivo robí, faktom je, že komunizmus človeka hlboko znehodnocuje. Nie je to ani inakšie možné v systéme, ktorý vidí v človeku len materiálnu bytosť. Celé kresťanské dedičstvo oceňovania človeka na základe jeho duchovnosti sa nielen neberie do povahy, ale sa zavrhuje ako omyl a zpiatočníctvo.

Sloboda človeka sa v komunizme prakticky stráca. Celý kozmický i ľudský vývoj totiž podlieha nevyhnutným zákonom vývojovej dialektiky a na tomto procese sa nič nedá meniť. Nie človek je rozhodujúcim usmerňovateľom dejín, ale hmotný ekonomocký proces. Človek môže túto nevyhnutnú zákonitosť poznať a prispôsobiť sa jej. Sloboda sa teda redukuje na "uvedomelú nevyhnutnosť".[21]) Praktický život v komunistami ovládanej spoločnosti je dôkazom, že komunizmus toto poňatie slobody myslí naozaj vážne. Život človeka je krok za krokom nevyhnutnosť, ktorá sa ukladá v mene triedneho boja, v mene výstavby socializmu.

Začlenenie človeka do spoločnosti sa v komunizme pokladá za prvoradú otázku. O individuálnej samostatnosti ťažko hovoriť. Človek je hlavne člen kolektíva, konkrétne člen spoločenskej triedy. V tomto bode uskutočňuje komunistický materializmus verne náuku idealistu Hegla. Hegel panteisticky stotožnil štát s ideou Boha, preto pripisoval štátu neobmedzenú autoritu. Heglovský štát nariaďuje s nezvratnou platnosťou, neomylne vyjadruje správne stanoviská. Osobná a obmedzená sloboda jednotlivcov sa celkom stráca v "objektívnej slobode" štátu.[22]) Keď v tomto poňatí nahradíme slovo štát slovom trieda, dostaneme marxistické stanovisko o pomere jednotlivca ku spoločnosti. Človek sa chápe len ako člen kolektíva a len v súhlase s vyvolenou triedou je schopný správne konať. Keďže predvojom robotníckej triedy je komunistická strana, jedine ona vyjadruje správne všetky triedne záujmy.

šenstva . . .", J. V. Stalin: *O dialektičeskom i istoričeskom materializme, Istorija vsesojuznoj kommunističeskoj partii* (bolševikov), Moskva 1953, str. 196-107.

19) "Marx govorit: 'Neľzja otdeliť myšlenye ot materii, kotoroja myslit.' ", tamtiež str. 107.

20) "Mir esť zakonomernoe dviženie materii . . . V mire net ničego, krome dvižuščejsja materii", Lenin: *Sočinenija,* 4. izd. XIV, str. 154, Cf. *Boľšaja Sovetskaja Enciklopedija,* XIV, str. 291.

21) Cf. G. A. Wetter: *Der dialektische Materialismus,* Wien 1952, str. 419.

22) Cf. F. J. Thonnard, A. A.: *Storia della Filosofia,* Roma 1949, str. 679.

Triednosť, stranníckosť sa žiada od každého ľudského prejavu. Dokonca aj skúmanie pravdy, filozofia, je povinná byť triednou. Keďže strana presne predpisuje všetky stanoviská a žiada železnú disciplínu, človek-jednotlivec sa celkom stráca v kolektíve. Na základe komunistického kolektivizmu sa spoločnosť stáva presne organizovaným táborom. Kolektív má právo na všetok čas človeka, robí si nárok na jeho súkromie (systém "otvorených dverí"). Politicky sa tento stav zvýrazňuje v diktatúre proletariátu, ktorá žiada dokonalú poslušnosť, uniformuje verejný prejav aj vo voľbách a v parlamente na prázdnu formalitu.

V hospodárskom usporiadaní spoločnosti je tiež smerodajný kolektivizmus. Ani jedno cudzie slovo nie je za Železnou oponou také bežné ako kolektivizácia a kolektív. Vlastníctvo sa kolektivizuje. Ľudia nevystupujú ako samostatné osoby, ale ako kolektív: kolektív školských detí chodí na brigády, kolektív učiteľov sa oslobodzuje od náboženskej zaťaženosti, kolektív robotníkov daruje komunistickým predákom odpracované hodiny, kolektív družstevníkov odvádza dodávky... Ak sa na základe skúsenosti upustilo od úplného skolektivizovania majetku a ponecháva sa nejaká maličkosť ako "osobné vlastníctvo" nie je to zásluha systému, ale nevyhnutný ústupok ľudskej prírode.

Aj keď komunistický systém dosahuje niektoré čiastočné úspechy materiálnej povahy, deje sa tak za hroznú cenu — za cenu slobody presvedčenia, za cenu duchovnej svojprávnosti, za cenu slobody vo veciach hmotných.

Ani v prípade komunistického kolektivizmu sa nemožno pohodlne ubezpečiť, že ide o zjav, ktorý je oddelený od Západu Železnou oponou. Plánovite a s revolučnou dôkladnosťou sa usiluje komunizmus rozšíriť po celom svete. Otázkou je, čo postaví dnešné ľudstvo, ktoré sa nehlási ku komunistickému krédu, proti tomuto prívalu.

Kresťanský personalizmus

Kresťanstvo neprestalo jestvovať koncom stredoveku. Oficiálny spoločenský prúd sa v mnohom ohľade uberal pomimo neho, svojou "slobodnou" cestou, lež to neznamenalo vyradenie kresťanstva z javiska ľudských dejín. Kresťanská náuka sa ďalej pestovala hlavne v cirkevných inštitúciách a veľa ľudí aj na smerodajných miestach povedome uskutočňuje kresťanstvo. Verejný oficiálny život sa však dával stále menej zasahovať kresťanstvom a uberal sa cestou, ktorú sme stručne načrtli v odseku o liberalizme. Treba objektívne priznať, že vinu na tom mali aj niektorí predstavitelia kresťanstva, ktorí v nových pomeroch nevedeli vždy dosť chytro zanechať zastaralé a prežité stanoviská vedeckej povahy a prijať ochotne zdravé novoty. Priliehavo vystihuje tento stav historik-filozof Wulf, keď hovorí, že niektorí ľudia sa báli odrezať na strome kresťanskej filozofie niektoré uschnuté konáriky, lebo si mysleali, že tým zhynie celý strom.[23]) Po dlhom experimentovaní, po výkyvoch naľavo i napravo malo by dnes byť jasné aspoň ľuďom, ktorí neza-

---

23) M. de Wulf: *Histoire de la Philosophie Médiévale,* II, Paris 1952, str. 294.

tvárajú zaujate pred skutočnosťou svoje oči, že vymanenie sa zpod kresťanského vplyvu bolo pre ľudstvo bolestnou skúsenosťou. Pozastavme sa aspoň pri jednej otázke, aby sme nazreli na potrebu kresťanskej životnej orientácie pre dnešné časy. Všimnime si ako rieši kresťanstvo problém človeka.

Podľa kresťanského poňatia človek je viac ako izolované indivíduum. Ale tiež viac ako uniformovaná časť kolektíva. Kresťanstvo vidí v človeku svojprávnu osobu, ktorá má rozvojom svojich duševných schopností spieť na výšku osobnosti. Ide o integrálne chápanie človeka, ktoré uznáva a doceňuje všetky zložky ľudskej bytosti.

Osobu chápeme ako samostatnú bytosť duchovnej povahy: *Rationalis naturae individua substantia.*[24]) Je teda individuálnou jednotkou aj s materiálnym prvkom, ale racionalitou, duchovnosťou presahuje rovinu čírého indivídua a dosahuje výšku svojprávnej slobodnej osoby.

Podľa katolíckeho ponímania, ktoré sa vedelo ubrániť pesimistickým tendenciám manichejského razenia aj novodobému naivne optimistickému naturalizmu, materiálny prvok v človeku nie je niečím vnútorne zlým, ale predstavuje vysokú hodnotu. Telo je cenným nástrojom duše, pomocou ktorého duša vyjadruje svoje myšlienky, chcenie a city. Pritom má tento nástroj značný vplyv na duševné prejavy. Duša je vo svojich prejavoch odkázaná na telo a toto svojou konštitúciou duševnú činnosť značne stvárňuje. Telo je ďalej výrazovým prostriedkom pre dušu. Ak sa zapozerám na sochu A. Rodina *Myšlienka* a pozorujem túto jemne stavanú hlavu, ktorá má priam zduchovnelé rysy, mám z toho nesmierne viac, ako keď si uvedomím jednoduchý pojem myšlienky. I spoločenský život sa viaže na konkrétne ľudské osoby, nielen na ľudské duše. Ale telo má aj svoju tragiku. Je protipólom duše. Medzi ním a dušou je napätie, ktoré sa môže zvrhnúť v jednostrannú telesnosť. Človek má tragickú možnosť stať sa hlavne na základe svojich telesných tendencií jednostranným indivíduom, ktoré aj dušu zapája do služieb tela, ba dokonca byť napriek záujmom duše telesným človekom a konať skutky tela so všetkými dôsledkami.[25]) Ale aj napriek tomu nebezpečenstvu sa vnútorná ľudská dráma nemusí stať tragédiou. Je možné riešiť ju v prospech duše.

Telo je oživované nadhmotnou dušou. Na základe tejto duchovnej reality sa človek stáva osobou, ktorá je obrazom Božím.[26]) Svojou duchovnou hodnotou vyniká človek nad všetky veci kozmu ako ich usmerňovateľ a pán.[27])

Duševné schopnosti ostávajú v každom človeku, aj v typickom indivíduu. V tom prípade slúžia dostredivým záujmom. Pomocou nich indivíduum špekuluje ako si úlisne zaistiť svoj osobničkársky prospech. Proti tomuto nebezpečenstvu sa človek môže ubrániť, ak rozvíja svoje schopnosti smerom

---

24) S. Thomas: *Summa Theologica,* I, 29, 1, 1.

25) *Gal.* 3, 16-21.

26) S. Thomas: *Summa Theologica,* I, 93, 2.

27) "Persona significat id, quod est perfectissimum in tota natura", *Summa Theologica,* I, 29, 3.

ducha na výšku osobnosti. Osobnosť je totiž osoba, ktorá vypestovala svoje duševné schopnosti na vysoký stupeň.

Na rozdiel od indivídua, ktoré je slepé pre hodnoty, presahujúce výpočty individuálneho profitu, osobnosť je po rozumovej stránke otvorená pre každú pravdu. Učenlivo zachytáva každý lúč svetla. S iniciatívnou snaživosťou dbá o to, aby sa vždy uplatnilo celá pravda. Osobnosť je bytosť rozumiaca. Vie pochopiť stanoviská iných. Vie uznať, čo je v nich kladné, a so spornými vecami sa vie pokojne vyporiadať. Neuteká slepo iba svojím myšlienkovým chodníčkom v jednostrannom monológu. Je zásadne ladená na dialóg — ty a ja. Nezavrhuje z osobných dôvodov ani kúsok pravdy, ale ho šetrne doplňuje a necháva dozrievať.

Vari najpríznačnejšia je pre osobnosť schopnosť lásky, ktorá smeruje k dobru poza vlastné záujmy, poza hranice svojej individuálnej sféry. Osobnostná láska nestrháva pre seba, ale vychádza von, prikláňa sa k dobru. Vie žičlivo darovať a darovať sa bez výpočtov na rekompenzácie. Vie slúžiť dobru, zveľaďovať ho i za cenu vlastnej obety. A túto kráľovskú službu vykonáva s originálnou a presvedčivou milotou. Žičlivosť a srdečnosť sa v nej nerozlučne spájajú.

V citovej oblasti pozná osobnosť veľké výšky i hĺbky, ale sa nedá unášať uvoľnene a nekontrolovane do blúznivého romantizmu.

Človek toho druhu je už na prirodzenej rovine vrcholom viditeľného tvorstva. Lež to nie je ešte kresťanská výška. Ak sa ostane trčať len v oblasti prirodzenej, pravidelne dochádza ku spoločenskému rutinérstvu, ktoré z osobnosti robí blýskavý typ *Schöngeista* číro ľudského razenia. Kresťanská osobnosť sa neuspokojuje s okruhom prirodzených daností, nech by sa ten okruh pohyboval akokoľvek vysoko. V zmysle ontickom i etickom otvára kruh svojej bytosti voči nadprirodzeným darom a vystiera svoje ramená k Nekonečnu. V pokore prijíma osobnostné zavŕšenie od Boha.

Ľudské telo je Kristovou inkarnáciou a vykúpením tiež posvätená skutočnosť. Stáva sa prostriedkom spojenia s Bohom cez sviatosti a očakáva ho oslávenie.

Duša sa otvára pre Božské Pneuma a novým poznaním i novou láskou sa zúčastňuje na živote Božom. Človek-kresťan žije v rodine Božej[28]) ako dieťa Božie.[29]) Tragika telesného človeka sa neprekonáva už tým, že človek má dušu a žije na rovine číro prirodzenej. Lebo podľa sv. Pavla ani tento človek duševný (psychikós) nechápe veci Ducha Božieho.[30]) Víťazstvo sa dosahuje až vtedy, keď človek na základe darov Božích žije ako človek duchovný (pneumatikós).[31])

Kresťanská osobnosť teda onticky obsahuje tri vrstvy — telesnú duševnú a nadprirodzenú duchovnú. Primerane k tejto stavbe sa rozvíja aj jej čin-

---

28) Ef. 3, 19.

29) Ján 1, 12; *Ján* 3, 1.

30) I. Kor. 2, 14.

31) P. Prat, S.J.: *La Théologie de Saint Paul,* 1949, I, str. 108, 272, II, str. 490-492.

nosť. Poznanie preniká za prirodzený horizont pomocou svetla Božieho a v láske horí aj plameň Ducha Svätého.

Sloboda sa u kresťanskej osobnosti uplatňuje ako najbožskejší dar (P. Lippert). Zásadne má povahu slobody pre dobro, pre službu, pre obetu. Dobrovoľne orientuje svoju svojprávnosť do zhody s mravným zákonom. Neblúzni o anarchickej neviazanosti, ale prijíma záväznosť životných zákonov. Je to sloboda pod konkrétnymi životnými podmienkami.32)

Podľa kresťanského učenia človek vstupuje do spoločnosti nie na základe ľubovoľného kontraktu, ani nie na základe triednej determinácie, ale pretože je to základný požiadavok jeho prirodzenosti. Svojou povahou je človek tvor spoločenský.33) Osobnosť má zmysel pre organické spoločenstvá, ktoré vznikajú na základe vnútorného príbuzenstva, na základe vnútorného súladu. Od priateľskej družnosti až po *communio sanctorum* uplatňuje osobnosť svoju sociabilitu v skutočnom bratstve.

Aj voči štátu má osobnosť kladný postoj. Považuje ho za nevyhnutnú spoločnosť na zaistenie všeobecného dobra pre ľudskú spoločnosť. Preto preukazuje štátu potrebné služby. Ale sa nedá štátom absorbovať a začleniť mechanicky do kolektíva. Ako indivíduum totiž podlieha štátu, ale ako osoba prevyšuje štát. Aj štát je v službách dokonalosti ľudskej osobnosti.34)

Vo veciach ekonomických sa u osobnosti tiež uplatňuje na jednej strane nepopierateľná svojprávnosť, na druhej strane otvorenosť voči spoločnosti. Človek má právo na vlastníctvo. Ale vlastníctvo má sociálne poslanie. Nie je takou bezvýhradnou doménou jednotlivca, že by sa spoločnosť musela bezmocne pozerať na jeho zneužívanie a bezhraničné hromadenie. Podobne nemožno ponechať na ľubovôľu indivíduí ani celý hospodársky poriadok: "... správny hospodársky poriadok sa nemôže ponechať na slobodnú konkurenciu síl. Z tejto zásady totiž pochádzajú všetky bludy individualistickej ekonomickej vedy, ktorá zabúdala alebo nevedela, že hospodárstvo má svoju sociálnu povahu nie menej ako povahu mravnú ..."35) Toto je jasné stanovisko, vyslovené najvyššou autoritou Cirkvi, znamená prekonanie oboch dnešných extrémov — individualistického kapitalizmu i komunistického kolektivizmu.

Vo všetkých spoločenských vzťahoch kresťanská spoločnosť je realizovaním efektívnej spravodlivosti a skutočnej lásky.

---

32) E. Mounier: *Le Personalisme,* Paris 1953, str. 72 a nasl.

33) Lev XIII.: *Immortale Dei,* nr, 2; I. Giordani: *Le encicliche sociali dei Papi,* Roma 1944, str. 69.

34) Garrigou-Lagrange: "La subordination de l' Etat à la perfection de la personne humaine selon S. Thomas", "La Filosofia del communismo" *(Atti della settimana di studio indetta dall' Academia di S. Tomaso 1949),* Roma 1949, str. 38 a nasl.

35) Pius XI.: *Quadragesimo anno,* nr. 37; I. Giordani: *Le encicliche sociali dei Papi,* Roma 1944, str. 332.

Formovanie človeka na kresťanskú osobnosť nie je výsadou slobodného sveta. Komunizmus za Železnou oponou koná aj veľkú očistnú prácu. Presviedča mysliacich ľudí, že komunistický systém nemôže človeka uspokojiť, že mu nevie zaručiť rozvoj, ktorý žiada jeho určenie. Preto práve pod komunistickým tlakom dozrievajú kresťania na vzácne vyspelé osobnosti.

Na rázcestí?

Po nadhodených úvahách by sa mohlo zdať, že orientácia dnešného človeka neznamená ťažké rozhodovanie. Prenáhlene by sme mohli vysloviť záver: "Liberalistický individualizmus je v koncoch, komunizmus neláka, lebo zotročuje, nuž samozrejmý je kresťanský personalizmus."

Lež životné problémy nie sú také jednoduché.

Individualizmus je hlboko zakorenený ešte aj dnes. Fulton Sheen má pravdu, že široké masy si obyčajne neuvedomujú tragiku civilizácie, ktorá dohráva svoj život.[36] Veľa ľudí si neuvedomuje širokú svetovú problematiku. Neuvedomuje si agresívny nástup komunizmu. Pokojne sa odovzdáva svojim záujmom, vedie drobné spory, slovom nerušene kráča svojou individualistickou cestou ako by to bol jediný možný smer.

Zatiaľ komunizmus húževnate bojuje na získaní nových pozícií. Darí sa mu uspávať pozornosť slobodného sveta, ba dokonca získava mnohých ľahkoverných propagandou o svojej náboženskej znášanlivosti a sociálnej spravodlivsoti.

Kresťanstvo nemá mocenských prostriedkov na presadenie svojho poriadku, a pretože vyžaduje priamo hrdinstvo, ak sa má žiť integrálne a opravdivo, mnoho ľudí bočí od neho. A predsa je jedinou zdravou orientáciou v súčasnom svetovom vare.

Na križovatkách životných ciest sa teda dnešní ľudia orientujú rozličnými smermi. Pre našich ľudí, ktorým pripadla úloha pracovať v slobodnom svete za nový poriadok na Slovensku, vedie k cieľu jedine orientácia priebojného kresťanstva.

---

36) Fulton J. Sheen: *Communism and the Conscience of the West,* Dublin 1948, str. 11.

A Handful of Slovak Poets

TRANSLATED BY JAROSLAV VAJDA

FOR JUST A SPRIG OF HOPE

For just a sprig of hope
I beg Thee, O most gracious Lord!
For one green leaf of prophecy
(though there can sprout a forest at Thy word)
that things will not be so, but otherwise,
that they prepare in vain our burial board:
and thus, content and free,
as he to whom appear's salvation very scope,
then will I close forever both these eyes . . .

Hviezdoslav

BEAUTY

How soon, alas, his life's brief days are done,
How needlesly he suffers torture's blaze,
Becomes entangeled in a hopeless maze
He who attains to Beauty's paragon.

While Azrael puts out his lamp anon,
His outworn, tattered frame sinks in a daze,
Yet faithfully he stands his guard and plays
With anguish as the cat toys with his son.

He scorns his festering wounds and runs the more
Trough Beauty's paradise until he's stopped
Abruptly by the cemetery door . . .

I've no regrets that there too my way swerves,
For I have gathered treasures Beauty dropped,
And more than this no mortal man deserves.

S. H. Vajanský

QUIA PULVIS SUM

That road still leads to Jericho today,
that once by You was traveled, Son
of Mary, First and Mighty One.

And dusty, too, exactly as it was
when over it You led the throngs
of beggars, publicans and scum
and women branded with their wrongs.

The sun beats down upon it still as hot
— as long ago it beat upon
a traveler with olive branch
prodding his donkey into town.

Along that road today wild fig trees grow
and thorny shrubs of every kind,
except that under one tree crouched
another beggar You would find:

were You to travel that same road today!
With beaten soul, hoping to save it,
he huddles, wretched, by the tree
and cries... Have mercy, Son of David!!

Ivan Krasko

WHEN WE MET

We two once met, O Nazarethan Lord.
But it was not at Cana's festal board.

Not in the field with gorgeous lilies strewed.
Not on the mount amid the multitude.

Nor at the sepulcher of Lazarus.
Not when You raised the maid of Jairus.

— — — — — — — — — — — — — —

We met, O Lord, in dark Gethsemane.

When we were dying at the Place of Skulls
with lips compressed. Between two criminals.

Štefan Krčméry

LET US NOT SPEAK

Over the woods lies the stillness of death,
the world exudes a fragrance of bliss,
silence your steps and quiet your breath —
let us not speak.

Not even a leaf disturbs the theme,
the grass is calm, the brook is hushed,
even the heavens are lost in a dream —
listen, my dear.

That love is of all most graced
which grasps in stillness such stillness as this,
the hand in loving hand enlaced
will understand.

But you betray by your every feature
that you wish to speak a trivial word.
You cannot keep still, and the timid creature
is frightened away.

Emil B. Lukáč

ASH WEDNESDAY

God only is my Lord.
Here it is: the morn,
Ash Wednesday.
Say
my time, my penitential time.
Always my sorrow turns sublime,
today, however, that is not in keeping.
I drown in wordless weeping,
lost without mention.
Really, life's only dower
is itself, the simple flower
I gaze at every hour
as I meditate
and search for peace.
This
is symbolical, at any rate:
so was I bewitched
to take it in my hand,
so enriched
I counted it a treasure I had.

But all is dust at once.
Too bad
that I was such a dunce.
Other than this flowerlet,
there's no more precious amulet.
I knew, as I know yet,
that in my hand I clutch all mysteries,
see,
my fingers, in these,
slender and long,
and tired.
I feel
seething in every overlong
desire
that agonizing agony,
the fruit of wit.
All I possess.
I teach the young the secrets of the Infinite
and how to combat darknesses.
Ah, yes,
dust and ash,
earth's priceless gems,
how they proclaim
the resumé of all:
God will be merciful.

Janko Silan

THREE PRAYERS

I.

Before me with Your passion You appear.
I know Your one concern — am I. Obsessed,
for months on end You've given me no rest.
Hold out, Lord. Look, I'm filled with fear.

There is no love in me worthy of awe,
nor have I seen the ladder Jacob saw.
I stand here silent with a skull to mend,
in Your long line of Levites — at the end.

Why have I lived, if I'm to finish stranded?

Who will receive me, if You should forsake me?

Caress me like a goat guilty of error,
unto Yourself with both Your strong hands take me,
with Your insigne let my back be branded,
and in Your sacred blood immerse my terror.

II.

What have I of the world? A meager gain:
official dust to shrivel up the spirit.
Nothing have I. No storehouse and no grain.
Even my speech has nothing to endear it.

We've met already, Lord. Your choice likewise
is one: the opposite of capital,
a robe of scorn and me to guard the prize.
My lips puff up from vinegar and gall,
warm blood I carry folded in my shawl,
and we together fear and sympathize.

III.

You wish to have me glorify You. How?
For You want everything. My spirit. Me.
Smoke from the chimneys veils the city's brow,
a coal dust nurtured rose is vanity.
Am I to ask? Oh, I'm a practiced hand
at that. Grasping Your pocket, Your very best,
I beg again for solace and fatherland.
A pauper, could I importune for less?

Suitor Divine, turn not aside from here
where sleeps my son and crimson turns the cup.
But sue again, although I go to cheer
no one with ready smile and jovial jests.
In this poor dwelling where the simple sup
increase the wine for Your dear wedding guests.

Karol Strmeň

"Katolícka akcia" – komunistický pokus o schizmu

ThDr. T. J. ZÚBEK, O.F.M.

1. Príprava

Na jar 1949 komunisti v Česko-Slovensku začali intenzívnejšie zasahovať do vnútornej organizácie katolíckej Cirkvi.

Novozriadené krajské národné výbory preberali postupne do svojej právomoci všetky cirkevné veci, majetkové i osobné. Od mája 1949 mal každý krajský i okresný národný výbor samostatné oddelenie pre veci cirkevné. Krajské a im podriadené okresné cirkevné referáty začali viesť presnú evidenciu duchovných a kontrolovať všetok náboženský život.

Ministerstvo a na Slovensku Povereníctvo školstva, vied a umení zaslalo v apríli 1949 všetkým biskupským úradom výmer, podľa ktorého i cyklostylom vydávané úpravy pre kňazov a veriacich musia byť predkladané ministerstvu resp. povereníctvu na predbežné schválenie.

Povereníctvo vnútra zakazuje dňa 14. mája 1949 "akékoľvek sdružovanie osôb, prevyšujúce obyčajný spoločenský styk", ak nebolo k tomu vyžiadané zvláštne povolenie od bezpečnostného referátu okresného národného výboru.

V tejto dobe zatvorili komunistické orgány viacerých kňazov, ktorí požívali dôveru svojich oltárnych spolubratov a boli vo všeobecnej úcte u veriacich. Robili tak zväčša bez udania dôvodov.

Ďalej v tomto čase komunisti zabrali pod rozmanitými zámienkami alebo bez uvedenia príčiny viacero kláštorov a cirkevných ústavov. Zatvorili 12 mníchov baziliánov a zabrali im kláštor v Prešove a sedem sestier baziliánok pod zámienkou, že pomáhali ukrajinským banderovcom a skrývali ich vo svojich kláštoroch. Pre údajnú protištátnu činnosť zabrali kláštor františkánov v Kremnici. Vypudili kňazov lazaristov a sestry vincentky zo Svoradova, bývalého katolíckeho vysokoškolského internátu. Zrušili jezuitský kláštor v Banskej Bystrici, Levoči, Košiciach, saleziánske ústavy v Michalovciach, Žiline, Trnave, zaujali ústredný dom Dcér Najsvätejšieho Spasiteľa v Bratislave, Svätozemský komisariát v Prešove a iné.

Cieľom týchto protizákonných komunistických prechmatov bolo sterorizovať kňazov a veriacich pred započatím zamýšľanej celoštátnej proticirkevnej akcie ďalekosiahleho významu.

Z druhej strany usilovali sa komunisti získať sympatie kňazov, ktorí sa im videli povoľní. Týchto sa pokúšali zapliesť čoraz väčšmi do svojich sietí.

Po prevedení týchto opatrení pustili sa komunisti s veľkým rozmachom do akcie, ktorá mala byť rozhodným úderom pre Cirkev. Týmto podujatím bola tzv. "Katolícka akcia".

2. Ohlas Katolíckej akcie

Na deň 10. júna 1949 vyslali okresné národné výbory niektorých kňazov (dokopy asi 70 z celej ČSR) a katolíkov laikov, o ktorých sa domnievali, že sú dosť usmernení komunistami a im poslušní, na schôdzku do Prahy. Pri zvolávaní neurčili bližší cieľ schôdzky alebo predmet rokovaní.

Na schôdzke v Obecnom dome v Prahe ustanovil sa výbor tzv. "Katolíckej akcie". Predsedom výboru stal sa Ing. Ferdinand Pujman, režisér opery Národného divadla v Prahe, tajomníkom Vojtech Török, učiteľ v Trstenej, v tom čase poslanec Demokratickej strany na Slovensku. Na schôdzke bola schválená rezolúcia, tzv. *Ohlas Katolíckej akcie.* V *Ohlase* sa krásnymi slovami opisuje podstata a cieľ "Katolíckej akcie".

Z *Ohlasu* vyberáme najpríznačnejšie časti:

> "Boli sme a vždy ostaneme vernými údmi cirkvi rímskokatolíckej. Uznávame sv. Otca za viditeľnú hlavu cirkvi vo všetkých veciach týkajúcich sa viery a mravov i cirkevnej disciplíny a čo súvisí s otázkou večnej spásy veriacich. Vo veciach viery a mravov uznávame právomoc biskupov a iných cirkevných predstaviteľov. Odsudzujeme kapitalizmus, ako hospodársku sústavu, ktorá je stelesnením sebectva v živote hospodárskom i súkromnom... Sme presvedčení, že nebude pravého pokoja a mieru na svete, dokiaľ sa koristnícka spoločnosť nenahradí spoločnosťou novou — socialistickou... Naša ľudovodemokratická republika zabezpečuje ľuďom prácu a odstraňuje nezamestnanosť... My kňazi i veriaci sa z toho úprimne radujeme, lebo v tom vidíme praktické uskutočnenie Kristovho učenia lásky k blížnému... Zdalo sa, že rokovanie medzi cirkvou a štátom... bude úspešné, pretože vláda bola ochotná vo všetkých otázkach vyjsť všetkým oprávneným požiadavkám cirkvi v ústrety... Teraz tieto rokovania uviazli, pretože, ako sme sa informovali, niektorí cirkevní predstavitelia neboli ochotní splniť základné predpoklady dohody: totiž jasné vyhlásenie lojality k Republike...
>
> "Aby sme zabezpečili úspešný a pokojný vývoj cirkvi katolíckej u nás, chápeme sa iniciatívy a budeme sa usilovať: Najmä o zintenzívnenie náboženského a mravného života v cirkvi a o prehĺbenie spolupráce medzi laikmi a kňazmi. O zabezpečenie náboženskej výchovy našich detí pre prítomnú i budúcu dobu. O rozšírenie katolíckej tlače pre náš veriaci ľud...
>
> "Ako dobrí občania ľudovodemokratického štátu odmietame so všetkou rozhodnosťou akékoľvek pokusy zo zahraničia, ktoré by zasahovaly do výsostných práv nášho ľudu a štátu a ktoré by chcely v našich radoch rozsievať nepokoj. Nemôžeme z cudziny prijímať nijaké príkazy politickej povahy — vo vnútroštátnych veciach jediným právoplatným rozhodcom je český a slovenský ľud."1)

Tento povestný *Ohlas* bol potom mnohonásobne publikovaný v rozhlase, vo všetkých novinách, i na osobitných plakátoch. Ďalej bol rozposlaný po všetkých štátnych úradoch a ústavoch a všetci zamestnanci boli vyzývaní, aby *Ohlas* podpísali.

Zvyčajne, akiste podľa osobitnej inštrukcie, komunisti usilovali sa k zbieraniu podpisov získať ľudí, ktorí platili za dobrých katolíkov. Ale máloktorý katolík sa na to podvolil. Takže vec zostala na bedrách prednostov, riaditeľov a vedúcich úradov. Výzvy k podpisovaniu boli v úradoch sprevádzané vyhrážkami trestných sankcií, ak kto odmietne podpísať Ohlas. Boli to hrozby prepustenia z práce, preradenie do výroby, čiže do ťažkej manuálnej roboty, preloženia a iných trestov. Najmä na členov Sboru národnej bezpečnosti (žandárov) bol robený mimoriadny tlak.

Ohlas dávali podpisovať pri zhromaždeniach, zvolávaných pod titulom nejakého kultúrneho podniku, napríklad po prednáške, na straníckych komunistických schôdzkach a pod.

Pri podpisovaní *Ohlasu* záležalo komunistom osobito na kňazoch. Niekde agent s *Ohlasom* prišiel na mesačné kňazské schôdzky dekanátov. Inde boli kňazi zvolávaní vedúcimi okresných národných výborov na zvláštne schôdzky a tam mali prejaviť súhlas s "Katolíckou akciou" a podpísať *Ohlas*. Zvyčajne boli kňazi pri takejto príležitosti postavení pred otázku: "Ste za dohodu cirkvi so štátom, alebo nie?" Odpoveď bola, i keď často s výhradami, kladná. A to stačilo, aby meno takého kňaza dostalo sa do rozhlasu, do novín i na plakáty, ktorými komunisti oblepili všetky ploty Republiky, že podpísal *Ohlas KA*. Stačilo dokonca podpísať na takejto schôdzke iba prezenčnú listinu, a mená kňazov boli uverejnené medzi podpisovateľmi. Niekde uverejnili v novinách jednoducho zoznam členov kláštora ako podpisovateľov *Ohlasu*, hoci dotyční s "KA" nemali vonkoncom nič spoločného. Ba objavili sa i mená kňazov, dávno pred 10. júnom zomrelých, že podpísali *Ohlas*.

Zamestnancom v štátnych úradoch, školách a ústavoch, ktorí boli vystavení stálemu tlaku režimu, boli doručované opätovne formuláre tohto znenia:

> "Ja veriaci katolík nesiem veľmi ťažko, že niektoré cirkevné kruhy zaujímajú k nášmu ľudovodemokratickému zriadeniu odmietavý postoj. Ako verejný zamestnanec vidím, že Československá republika uskutočňuje veľkolepú industrializáciu Slovenska, ktorou má byť navždy odstránená odveká slovenská bieda a zaostalosť. Od oslobodenia za pomoci štátu boly rekonštruované a vystavené desiatky kostolov, fár, kláštorov. Každý kňaz a každý veriaci katolík môže slobodne a nerušene prejavovať svoje náboženské presvedčenie. Preto ako veriaci občan tohoto štátu ohradzujem sa rezolútne proti zneužívaniu viery a náboženského

---

1) Katolícke noviny, Bratislava, 19. júna 1949. Táto rezolúcia stala sa prototypom rezolúcií, ktoré boli schvaľované na ďalších komunistami organizovaných náboženských schôdzkach. Najprv prísľub vernosti Sv. Stolici vo veciach viery a mravov, aby sa predišlo podozreniu, že ide o schizmatickú akciu. V zápätí útoky na vatikánsku politiku, ktorá je vraj v službách imperializmu a kapitalizmu, útoky na vatikánsky rozhlas a na reakčných biskupov a kňazov.

cítenia nášho veriaceho ľudu k protištátnym činom. Som presvedčený, že Katolícka akcia, na čele ktorej stoja významní katolícki kňazi a cirkevní funkcionári a do ktorej sa čoraz viac zapojujú stovky katolíckych kňazov a desaťtisíce, ba stotisíce katolíckych veriacich, vytvorí všetky priaznivé predpoklady k vytvoreniu harmonického súžitia (sic!) cirkvi so štátom a preto sa k tejto akcii pripojujem. Súčasne snášam (sic!) na osvietených pánov biskupov úctivú prosbu, aby sa započúvali do hlasu prostých veriacich, štátu a vláde oddaných statočných kňazov a aby čo najskôr zmenou svojho odmietavého postoja k ľudovodemokratickému zriadeniu vytvorili priaznivé ovzdušie pre dohodu medzi cirkvou a štátom. Som za smierenie cirkvi so štátom a vernosť k nášmu ľudovodemokratickému zriadeniu."

Nasledoval podpis pred svedkami.

Náborové schôdzky pre "KA" po všetkých verejných podnikoch organizovala Komunistická strana. Dňa 28. júna 1949 posielajú okresné sekretariáty Komunistickej strany dôverný obežník všetkým miestnym organizáciám strany. V obežníku nariaďuje sa usporiadať v spolupráci s vedením podniku a masovými organizáciami schôdzky po všetkých podnikoch. Cieľom schôdzok bolo informovať osadenstvo o "Katolíckej akcii" podľa pripojenej osnovy a prednášky. Zo schôdzky bolo treba odoslať telegram miestnemu biskupovi, v ktorom sa bude žiadať dohoda cirkvi so štátom. Obežník medzi iným hovorí doslovne: "Činnosť vašej organizácie nesmie sa obmedziť len na konanie schôdze, ale treba vypočuť všetky sily na to, aby ste osobne presvedčili celé osadenstvo a uskutočnili podpisovú akciu katolíckeho ohlasu."

Cez všetko horúčkovité úsilie komunistov, uvedomelých podpisovateľov *Ohlasu KA* bolo veľmi málo. Podpísali sa niektorí matrikoví katolíci, ktorí okrem krstného listu mali sotva čo spoločného s Cirkvou, podpisovali sa neverci a nezriedka i evanjelici.

No komunisti hlásali do sveta, že katolícky ľud Republiky vo svojej drvivej väčšine a "drobné" duchovenstvo[2] je za "Katolícku akciu", za dohodu cirkvi so štátom, za ľudovodemokratický režim. Proti "KA" sa postavili vraj iba niektorí cirkevní hodnostári, ktorí slúžia cudzím mocnostiam, chcú šíriť na rozkaz nepriateľov štátu nepokoj a rozbroj a tak hatiť budovateľské úsilie vlády.

Kňazom i veriacim, ktorí mali otvorené oči, bolo jasné hneď od počiatku, že pohon s "Katolíckou akciou" je komunistický trik proti biskupom a Sv. Stolici a má slúžiť na rozštiepenie Cirkvi v ČSR a na jej zotročenie. No čakalo sa rozhodnutie kompetentnej cirkevnej vrchnosti, slovo biskupov vo veci pražskej "KA".

Toto nedalo na seba dlho čakať.

---

2) Výraz "drobné" duchovenstvo sa stáva technickým termínom na označenie kňazského proletariátu. Mal šíriť rozštiepenosť medzi prostými kňazmi na jednej strane a cirkevnou hierarchiou na strane druhej, medzi kňazmi chudobnými a bohatými, medzi predstavenými a podriadenými.

3. Cirkevné zásahy

Z mohutného rozbehnutia komunistického propagačného aparátu a z horúčkovitého chvatu, s akým chceli komunisti nachytať čím viacej podpisov na *Ohlas*, bolo jasné, že ide o dôležitú vec, od ktorej v nemalej miere bude záležať ďalší vývoj cirkevnopolitických vzťahov v ČSR.

Toto si uvedomili najmä páni biskupi.

Dňa 15. júna zišli sa biskupi ČSR urýchlene na mimoriadnu spoločnú poradu v Olomouci na Morave. Zo schôdzky bol pohotove vydaný stručný obežník, podpísaný v mene biskupského sboru pražským arcibiskupom Dr. Josefom Beranom. V tomto posolstve pre veriacich sa označuje komunistami organizovaná "KA" za proticirkevné rozkolnícke hnutie, a preto veriaci katolík nesmie sa na nej zúčastniť. Ustanovujúca schôdzka "KA" v Prahe, ako sa v posolstve hovorí, bola zvolaná bez súhlasu biskupov a bola namierená proti biskupom. List sa končil účinným apelom na svedomie katolíkov, mohutnou výzvou k vernosti a vytrvalosti Kristovi, Cirkvi a biskupom.

Tento obežník bol poslami doručený všetkým farárom a správcom kostolov a mal sa čítať pri bohoslužbách v nedeľu 19. júna.

Okrem toho bol z biskupskej olomouckej schôdzky vydaný a neskôr kňazom doručený obsažný pastiersky list, adresovaný veriacim "v hodine skúšky". V liste vysvetľujú páni biskupi veriacim skutočný stav vecí okolo rokovaní o dohodu Cirkvi so štátom. Pri kampani s "KA" komunisti chceli zdiskreditovať biskupov v očiach veriacich a "drobného" duchovenstva, lebo biskupi vraj svojvoľne zmarili rokovania, keď odopreli prejav lojálnosti voči ľudovodemokratickému režimu. Hnutie "KA" si kládlo za cieľ uskutočniť dohodu Cirkvi so štátom. Páni biskupi vo svojom liste podávajú zásady pre dohodu Cirkvi so štátom, potom popisujú svojvoľné prechmaty režimu počas rokovaní o dohodu, keď Cirkev pstupne bola olupovaná o všetky svoje práva, o veci, o ktorých sa malo rokvať. Vo veci lojálnosti páni biskupi sa odvolávajú na sľub vernosti Republike, ktorý sú ochotní obnoviť, ak vláda prejaví trocha dobrej vôle a dá záruky Cirkvi, že sa nebude miešať do jej vnútorného zriadenia a ustane od prechmatov proti Cirkvi, akým je najnovšie vládou podporované hnutie "KA". List napokon varuje veriacich pred vlkmi v ovčom rúchu a vyzýva ich k vernosti voči Cirkvi, biskupom a kňazom.

Toto posolstvo bolo doručené poslami neskôr a malo sa čítať na osobitnú výzvu biskupských úradov.

Tieto pastierske listy, najmä prvý, mali vo veci "KA" rozhodujúci význam.

Obežníky museli byť doručené kňazom tajne, osobitnými kuriermi, lebo vydávanie akéhokoľvek tlačiva bez predbežnej štátnej cenzúry bolo zakázané. Nemohli byť doručené poštou, lebo pošta duchovných bola už v tom čase sledovaná a cenzurovaná. Bezpečnostné opatrenia boli pred započatím "KA" zostrené a po otvorení kampane s "KA" bolo jasné, že komunisti použijú

všetkých mocenských prostriedkov, aby umlčali hlas právoplatnej cirkevnej vrchnosti i v kostoloch, ktoré po roku 1948 zostali jedinou baštou slobodného slova.

Biskupský list z 15. júna bol doručený kňazom nenápadne večer 18. júna. Kuriermi boli zväčša mladí pracovníci zrušenej pravej Katolíckej akcie.

Na nešťastie komunisti dozvedeli sa i tak o chystanom čítaní obežníka. V skorých ranných hodinách v nedeľu 19. júna prišiel do každej fary a kláštora uniformovaný alebo neuniformovaný člen Sboru národnej bezpečnosti a žiadal vydanie pastierskeho listu. Niektorí kňazi list vydali, iní vydať odopreli. Niektorí čítali list v plnom znení, z pôvodiny alebo v odpise, iní povedali veriacim obsah. Komunisti neskôr písali, že len asi 30% kňazov uposlúchlo rozkaz svojich biskupov a obežník čítalo. Túto číslicu treba aspoň zdvojnásobiť, aby sme sa priblížili ku pravde.

I keď sa pastiersky list všade nečítal, vedelo sa o jeho obsahu všade. Stanovisko, aké treba zaujať ku "KA", stalo sa jednoznačne známe. A to bolo v našom prípade najdôležitejšie.

Účinok pastierskeho listu bol ohromný. Podpisovanie *Ohlasu* ako by uťal. Prestalo takmer úplne.

Mocne pôsobila i zpráva i priamom zákroku Sv. Stolice vo veci komunistickej "Katolíckej akcie" v ČSR. Dňa 20. júna 1949 vyšiel dekrét kongregácie Sv. Ofícia, ktorým sa odsudzuje falošná "KA" ako hnutie rozkolnícke, odsúdeniahodné i pre podvodné spôsoby, ktorými nútia veriacich, aby sa do nej zapísali, prípadne uvádza za svojich prívržencov osoby svetské i duchovné, ktoré s "KA" nemajú nič spoločného, ba sú proti nej. Osnovatelia a podporovatelia tejto akcie, ktorí vedome a dobrovoľne v nej zostávajú, upadajú samým činom do exkomunikácie, ktorá je zvláštnym spôsobom zadržaná Sv. Stolici.[3]

Kňazi, ktorých mená sa objavili v komunistickej tlači, rozhlase, prípadne na plakátoch v súvislosti s "KA", vyhlásili verejne z kazateľníc, že s tzv. "KA" nemajú nič spoločného a zdôraznili svoju vernosť Sv. Stolici a svojmu biskupovi.

Veriaci začali húfne prichádzať ku kňazom do spovedelníc i do úradovní, aby objasnili okolnosti, ako sa dostali medzi podpisovateľov *Ohlasu KA*, s úprimnou vôľou dať si vec do poriadku, ak upadli do exkomunikácie. Tých, ktorí by vedome a dobrovoľne podpísali *Ohlas* a upadli do cirkevného trestu, bolo veľmi málo. I z tých, čo podpísali *Ohlas* po 19. júni, keď už sa vedelo, o čo pri "KA" ide, mnohí dali si vec kajúcne do poriadku.

Ústredný výbor "KA" v Prahe po týchto zásahoch cirkevnej vrchnosti a ich praktických účinkoch vydáva dňa 1. júla vyhlásenie, v ktorom háji svoju dobrú snahu a čisté úmysly pomôcť Cirkvi. Vyslovuje ľútosť nad nedorozumením, ktorého sa "KA" zo strany arcipastierov dostalo.[4])

---

3) **Acta Apostolicae Sedis**, 1949, str. 333. V tomto istom čísle úradného listu Sv. Stolice vyšiel i dekrét Sv. Offícia proti komunizmu, ktorý bol vydaný dňa 1. júla 1949.

4) Vestník kat. duchovenstva, Trnava, 1949, str. 39-41.

4. Vnútropolitické odozvy "KA" na Slovensku.

Komunisti v ČSR sa dali do kampane s "KA" s celou vervou. Použili naozaj všetky propagačné a mocenské prostriedky, aby "KA" presadili a aby znemožnili vyplyv cirkevnej vrchnosti na veriacich.

Dňa 20. júna 1949 vydáva Ministerstvo školstva, vied a umení výnos (č. P-13.096/49-P/6) o neúčinnosti cirkevných trestov, ukladaných z politických dôvodov tým kňazom, "ktorí prejavili kladný postoj k ľudovej demokracii a vyslovili sa za plodnú spoluprácu medzi štátom a cirkvou. Takéto jednanie (sic!) je v rozpore s platným právnym poriadkom, najmä s ústavou ČSR a je trestné podľa príslušných právnych predpisov." V inom výnose z toho istého dňa (č. P-13.098/49-P/6) sa zdôrazňuje, že akýkoľvek prípis biskupov ku kňazom musí byť predložený najprv ministerstvu na schválenie. Povereníctvo vnútra zase zdôrazňuje, že každá kňazská schôdzka musí byť predom ohlásená Sboru národnej bezpečnosti (č. 260/02-1-BC, zo dňa 17. júna 1949).

Dňa 21. júna Dr. Alexej Čepička, vtedy minister spravodlivosti, ktorý mal na starosti i otázky cirkevnopolitické, hovoril na zasadnutí vlády o situácii, vytvorenej hnutím "KA" a zásahmi cirkevnej vrchnosti. Zo zasadnutia bolo vydané vládne vyhlásenie, v ktorom sa hovorí: "Už dlhší čas sa snažia istí cirkevní hodnostári na čele s arcibiskupom Beranom použiť cirkevné inštitúcie, kostoly a kláštory v spojení so zharaničnými nepriateľmi republiky na štvanie proti republike a na rozširovanie nepravdivých zpráv. Táto snaha má jediný cieľ: rozvracať pokoj a mier a odvrátiť občanov od usilovnej práce na výstavbe ľudovodemokratickej republiky a od plnenia hospodárskych plánov... Vláda... nedovolí, aby arcibiskup a biskupi terorizovali a znásilňovali slobodu presvedčenia vlasteneckých kňazov, ktorí zachovávajú vernosť republike. Vezme do ochrany všetky tie tisíce vlasteneckých kňazov... Proti záškodníkom, provokatérom a vyvolávačom rozbroja a nepokoja zakročí sa podľa zákonov a práva..."

Avšak ani páni biskupi, ani duchovenstvo a veriaci nedali sa zastrašiť hrozbami a trestami komunistického režimu.

Slovenský národ si uvedomil, že pražskou "Katolíckou akciou" mu komunisti siahajú na veci najsvätejšie, s ktorými nemožno kupčiť, že ho chcú odtrhnúť od arcipastierov, od Svätého Otca a od skaly Petrovej. To bolo priveľa i pre zgniavený, sterorizovaný slovenský ľud. Slovenský ľud v pamätných dňoch júnových 1949 sa pohol na obranu svojej viery, svojich biskupov a kňazov. Za tieto veci bol ochotný obetovať všetko, i život.

Udalosti s "KA" sa odohrávali práve v období cirkevného roku, keď sa odbavujú veľké procesie. Procesie Božieho Tela, ktoré sa konajú po všetkých farnostiach, odbavili sa ešte normálne, vari len s tým rozdielom, že sa na nich zúčastnilo väčšie množstvo veriacich než po iné roky.

V nedeľu pod oktávou Božského Srdca (26. júna) mali sa konať procesie Božského Srdca. Tieto procesie odbavovali sa na Slovensku veľmi sláv-

nostne, a to iba na niektorých miestach, zvyčajne pri kostoloch rehoľníkov. Na tieto procesie schádzali sa veriaci zo šíreho okolia, obyčajne v sprievode svojich duchovných. Slávnu tradíciu mala procesia na počesť Božského Srdca v Trnave, Ružomberku, Žiline, Skalici, Prešove. Najmä v rokoch povojnových (od 1945) odbavovali sa tieto procesie manifestačne za účasti 20.000—30.000 veriacich. Na 26. júna pod vplyvom mimoriadnych udalostí v súvise s "KA" čakala sa všade účasť ešte väčšia. Toho sa komunisti báli. Procesie Božského Srdca boli veliteľstvami Sboru národnej bezpečnosti zakázané.

Ľudia z dedín cez komunistický zákaz spontánne — no bez vedenia svojich kňazov — prichádzali na miesta procesií. Na hradských, vedúcich do takých miest, stáli žandári a ľudí posielali nazpät, drobné procesie rozháňali. Niektoré procesie sa rozohnať nedali, iné sa rozostúpili a ľudia pojednotlive vošli do mesta. Zišlo sa i tak viacej ľudí než po iné roky. Žandári boli bezmocní. Procesie sa zväčša odbavili, a to v pokoji, bez každej výtržnosti.

Veriaci zistili, že i v brutálnom komunistickom režime jednotou a silou môžu čosi dosiahnuť.

Zatiaľ sa medzi veriacimi rozchýrilo, že kňazov, ktorí čítali pastiersky list biskupov proti "Katolíckej akcii", budú zatvárať. Slovenskí katolíci na mnohých miestach sa rozhodli, že si svojich kňazov nedajú, že si ich obránia. Utvorili sa dobrovoľné stráže, najmä z radov mládeže, ktoré si vzali na starosť nevpustiť nikoho podozrivého na faru. Skupiny mladíkov strážili fary vo dne v noci. Vlna odporu rozšírila sa v posledných dňoch júna takmer po celom Slovensku, najmä po dedinách.

V Levoči, kde bola zakázaná tradičná púť v Matke Božej, ktorá sa každoročne, no najmä po roku 1945, odbavovala s veľkou slávnosťou na sviatok Navštívenia Panny Márie (2. júla), nastalo preto veľké rozhorčenie veriacich, ktoré vyvrcholilo vyhnaním žandárov a prepustenie väzňov z áreštu.

V Čadci podráždené robotníctvo súkenky nabilo komunistického pohlavára (Danku), keď provokatívne urážal veriacich katolíkov v ich náboženskom cítení. Spolu s robotníkmi cukríkovej továrne začali štrajkovať, čo v komunistickom režime je neslýchaná vzbura. Na miesto prišiel Dr. Gustáv Husák, vtedy predseda Sboru povereníkov, s inými velikášmi, ale iba v sprievode miestneho kaplána odvážil sa ísť medzi pobúrený ľud a k nemu prehovoriť.

Iné známejšie hnutie odporu bolo v Komjatnej pri Ružomberku, kde viacej ľudí, ktorí bránili svojho farára, bolo streľbou žandárov poranených. Podobné prípady stali sa v Borskom Sv. Mikuláši, v Drahovciach, v Dolnej Krupej, Leviciach, v Strečne, Bobrove, Dolnom Kubíne, Dlhom nad Cirokou a inde. Veriaci katolíci, vyprovokovaní komunistickými výčinmi proti Cirkvi, chopili sa zbraní, aké mali poruke, kosí, cepov, sekier, niekde i pušiek a automatov, ktoré mali ukryté od prechodu frontu, a vzopreli sa svojim komunistickým otročiteľom. Postavili sa na obranu svojho náboženstva a svojich kňazov, a to i za cenu života, bez ohľadu na to, aké dôsledky ich odpor napokon bude mať.

Komunisti si uvedomili, že vo svojich proticirkevných prechmatoch, najmä pri kampani s "KA", zašli priďaleko. Neopovážili sa ďalej provokovať pobúrený ľud. Báli sa všeobecnej a otvorenej vzbury slovenských katolíkov. Načas sa stiahli. Ba obrátili sa na biskupské úrady i priamo na kňazov s prípisom Povereníctva školstva, vied a umení (č. 204/096/1949-VIII) zo dňa 1. júla 1949, aby pôsobili uspokojivo na veriacich. Biskupské úrady rozposlali skutočne kňazom obežníky v tomto zmysle, ktoré komunistická tlač horlivo citovala a uznaním komentovala.

No, len čo sa o pár mesiacov pomery trochu upokojili, pokračujú komunisti vo svojom boji prti Cirkvi, menovite proti tým kňazom a veriacim, ktorých označili za podnecovateľov odporu počas kampane s takzvanou "Katolíckou akciou".

5. Dozvuky komunistickej "Katolíckej akcie"

Komunistické represálie smerovali najprv proti kňazom, ktorí čítali pastiersky list proti pražskej "Katolíckej akcii", jeden alebo obidva. Ľahšie prípady trestali pokutou do 5.000 korún ($100.00) podľa vtedajšieho úradného kurzu). Vážnejšie prípady, keď kňaz pastierske listy i komentoval, alebo čítal viac ráz, trestali komunistické súdy väzením, a to až do osem rokov. Väzením trestali zväčša tých kňazov, ktorí sa prejavili aj inak svojím protikomunistickým postojom, keď napr. odopreli rozhrešiť členov komunistickej "Katolíckej akcie" alebo členov Komunistickej strany. Aplikovať cirkevné tresty, ktoré Svätá Stolica vyhlásila na členov pražskej "KA" a komunistickej strany, komunistická vláda ČSR označila za akt politickej pomsty, za protištátnu činnosť a veľzradu. Naproti tomu vláda sľubuje všemožnú morálnu a finančnú pomoc kňazom, ktorí pre podporovanie ľudovodemokratického režimu mali byť trestaní cirkevnou vrchnosťou[5])

V tomto smere vydala vláda úpravy krajským a okresným národným výborom. Kultový referent okresného národného výboru mal bedlivo zistiť, ktorí kňazi v okrese ako sa chovali za priebehu "Katolíckej akcie". Žiada sa podrobná zpráva o tom, ktorí kňazi boli potrestaní za čítanie pastierskeho listu a ako na to reagovala katolícka a ostatná verejnosť; či miestne obyvateľstvo prejavilo odpor, ako sa odpor preukazoval. Ďalej sa žiada zpráva o tom, či niektorému kňazovi hrozí trest od biskupského úradu, ako preloženie alebo zosadenie z úradu pre podporovanie "Katolíckej akcie"; predvedenie takýchto trestov má byť znemožnené, kňaz má na svojom mieste i naďalej vykonávať svoj úrad a má byť z každej stránky, i zo stránky finančnej, podporovaný.

Kňazov, ktorí by podporovali schizmatickú "KA" a bezbožný komunistický režim v boji proti Cirkvi a dali by sa pod ochranu komunistickej polície, bolo v tom čase na Slovensku veľmi málo. Na prstoch jednej ruky bolo by možno ich spočítať.

---

5) Vestník kat. duchovenstva, 1949, str. 41.

Zato tým viacej bolo kňazov, ktorí sa dostali pred komunistické súdy pre neohrožený postoj za kampane s "KA", za vykonávanie exkomunikačných dekrétov proti členom komunistickej "KA" a strane. Pri tom často išlo o prípady agentov provokatérov, ktorí prišli ku kňazovi pod zámienkou spovede a potom kňaza udali, že im odoprel rozhrešenie z politických dôvodov. Pri súdení takýchto prípadov kňazi mĺčky prijímali rozsudky, bez každej obhajoby a vysvetľovania, lebo išlo o spovedné tajomstvo.

Zo Slovenska uverejnila komunistická tlač počiatkom roku 1950 prípad dvoch kňazov. Štefan Baláž, kaplán v Spišskej Belej, bol Štátnym súdom v Bratislave odsúdený dňa 17. februára 1950 na 12 rokov trestnice a stratu občianskych práv na tri roky. Dôvod: "že odoprel dať pri spovedi rozhrešenie československým štátnym občanom, ktorí sa zastávali ľudovodemokratického zriadenia, sympatizovali s ním a obhajovali ho". Tým istým súdom bol odsúdený na 4 a pol roka trestnice a 5 rokov straty občianskych práv František Lepp, kaplán v Slovenskej Ľupči, lebo, ako zdôvodnenie rozsudku hovorí, verejne vyhlásil birmovancom, aby za birmovných rodičov nevolali komunistov a zakazoval veriacim čítať "Katolícke noviny".[6]

Tieto dva prípady komunistická tlač publikovala, a to s úmyslom zastrašovať ostatných kňazov. No stali sa desiatky podobných prípadov, keď kňaz bol uvrhnutý do väzenia pre odpor proti pražskej "KA", a to bez súdneho vyšetrovania, čisto len na základe informácií kultových referentov a tajných policajtov.

Veriacich, ktorí bránili svojich kňazov, začali komunisti zatvárať na jeseň 1949 alebo počiatkom 1950, keď sa pobúrenie ľudu upokojilo a na komunistickú "Katolícku akciu" takmer zabudlo. Komunistická policia nezabudla však na trpkú pilulku, ktorú musela prehltnúť v lete 1949, keď voči odporu slovenských katolíkov bola bezmocná.

Ozbrojené oddiely žandárov a milicionárov prichádzali do dedín obyčajne v noci alebo nad ránom, vtrhli do domov, pažbami pušiek a automatov tĺkli vystrašené obyvateľstvo, a veriacich, ktorých pokladali za organizátorov odporu, odvliekli do väzenia. Tak sa stalo v Strečne, Čadci, Dolnom Kubíne, Levoči, Dlhom nad Cirokou a všade, kde boli väčšie hnutia odporu. Na takýchto miestach zatvorili zväčša i duchovných. Zvlášť si dali záležať na zistení kurierov, ktorí tajne roznášali biskupské obežníky. Takzvaných vinníkov odsúdili až na 15 rokov väzenia.

V súvise s pražskou "Katolíckou akciou" prihodili sa i niektoré komickejšie udalosti. Jednoduchí veriaci v dôsledku zneužívania podpisov pre tzv. "KA" pojali voči podpisovaniu veľkú nedôveru. Báli sa čokoľvek podpísať, len aby ich podpisy neboli zneužité ako podpisy povestného *Ohlasu KA*. Tak na dedinách prostoduché ženičky odopreli podpísať doručenie penzie, balíka a pod., a radšej nechali prepadnúť zásielku, než dať zneužiť svoj podpis.

Dňa 14. augusta 1949 bola v Trnave vysviacka trnavského apoštolského administrátora Dr. Ambróza Lazíka a rožňavského kapitulného vikára Dr.

---

6) Pravda, Bratislava, 24. febr. 1950.

Róberta Pobožného za biskupov. Slovenský katolícky ľud rád sa zúčastňuje na takýchto jedinečných cirkevných slávnostiach. Zo širokého okolia cestovali veriaci na biskupskú vysviacku do Trnavy. No komunisti sa obávali veľkého zhluku veriacich. Vlaky od Žiliny, na ktorých boli pútnici, jednoducho sa v Trnave nezastavili. Z Bratislavy na Trnavu vlaky vôbec nevypravili. Inde pri staničných pokladniciach jednoducho odopreli vydať cestujúcim lístky do Trnavy. Na cestách stáli kordony žandárov a nechceli výpravy dedinčnaov pustiť do mesta.

No i tak boli na biskupskej vysviacke v Trnave masy veriacich, azda väčšie, než by boli prišli za normálnych časov náboženskej slobody.

6. Koniec "Katolíckej akcie"

Komunistický trik s tzv. "Katolíckou akciou" cez všetko úsilie propagačného aparátu a cez mocenské zásahy režimu utrpel úplné fiasko. Po cirkevnom odsúdení rozkolníckej "Katolíckej akcie" zostali v nej prakticky iba jej osnovatelia a funkcionári. Ale mŕtve teleso "KA" bolo komunistickou vládou umele udržované pri živote, lepšie povedané pri živorení, za dosť dlhý čas.

Po pražskej ustanovujúcej schôdzke bol ihneď zriadený i slovenský Ústredný výbor KA v Bratislave. Na čelo slovenskej "KA" bol postavený Dr. Jozef Kyselý, poslanec bývalej Demokratickej strany, ako predseda, a Dr. Ladislav Škoda, farár v Prievoze (Bratislava), ako tajomník. V sídlach krajských národných výborov boli zostavované krajské výbory "KA" a v sídlach okresných národných výborov okresné výbory "KA". Niekedy sa ustanovili i miestne výbory "KA". Boli to však od počiatku organizácie bez členstva a bez akejkoľvek činnosti. Iba občas vydal Ústredný výbor "KA" nejakú výzvu na veriacich alebo protest "proti západným imperialistom" podľa nariadení komunistickej vlády.

Ústrednému výboru "KA" na Slovensku hneď po jeho založení boli dané k dispozícii Katolícke noviny, jediný katolícky časopis, ktorý komunisti ponechali pri živote i po februári 1948. (Pravda, postavili časopis pod prísnu kontrolu hneď po uchvátení moci a najúspešnejších redaktorov odstránili.) Keď sa Katolícke noviny dostali do rúk komunistickej "Katolíckej akcie" a zodpovedným redaktorom sa stal Dr. Ladislav Škoda, slovenskí katolíci prestali odberať a čítať tzv. Katolícke noviny. Ale cez všetko písomné zrušovanie odberu "Katolíckych novín", administrácia, isteže na vyšší rozkaz, noviny stále posielala. Mrzutosť z toho mali najmä listári, keď museli z katolíckych rodín brať "Katolícke noviny" nazad, tak ako ich priniesli.[7])

---

7) V septembri 1950 pridelil Msgr. Jozef Minárik, generálny vikár trnavskej apoštolskej administratúry, na území ktorej "Katolícke noviny" vychádzali, "Kat. novinám" cirkevného cenzora v osobe Msgr. Jána Pösténylho, správcu Spolku sv. Vojtecha. Ale "Kat. noviny" vychádzali i naďalej ako orgán Ústredného výboru "KA" na Slovensku. Napokon po schôdzke slovenských biskupov a ordinárov s vládnymi činiteľmi v Bratislave dňa 14. apríla 1951 vypustili i tento titulok z "Kat. novín". No zodpovedným redaktorom zostáva i naďalej Dr. Ladislav Škoda, prokomunistický kňaz.

Bezprostredne pred započatím kampane s "KA" začalo Povereníctvo školstva, vied a umení na Slovensku vydávať Vestník katolíckeho duchovenstva.[8]) Tento komunistický mesačník mal nahradiť kňazom biskupské obežníky a stavovské časopisy, ktoré boli zrušené. I tento časopis vychádzal, samozrejme, bez cirkevného schválenia a mal na kňazov pôsobiť prokomunisticky. Páni biskupi preto obidva časopisy zakázali katolíkom odoberať a čítať.

Komunisti cez všetko úsilie neboli vstave svoju "Katolícku akciu" zachrániť. Od roku 1950 vyskytuje sa čoraz zriedkavejšie zmienka o "KA". Azda posledná zpráva o "KA" objavila sa v "Katolíckych novinách" 17. júna 1951, kde sa hovorí o schôdzke činiteľov "KA" z príležitosti druhého roku jej vzniku. Oslavovatelia "KA" uspokojili sa s konštatovaním, že cirkevné pomery v ČSR od roku 1949 sa značne skonsolidovali a že veľkú zásluhu na tom mala "KA".[9])

7. Hľadanie vinníkov

Je známou skutočnosťou, že komunisti sa usilujú všetko propagačne využiť, zo všetkého ťažiť, či z úspechov, či z neúspechov.

Keď sa im nepodarilo podmaniť si Cirkev katolícku predstieranou dohodou, vykuli si z toho zbraň proti pánom biskupom, ktorí vraj uzavretie dohody svojvoľne zmarili. Podobne využili i svoj neúspech s "KA" na inkriminovanie biskupov a najmä zástupcu Sv. Stolice v Prahe, Msgr. Gennara Verolina.

Keď na jar roku 1949 prišiel Msgr. Verolino ako pápežský internuncius do Česko-Slovenska, podľa komunistickej propagandy hneď vraj začal svoju podkopnú prácu proti ľudovodemokratickej ČSR. Dohoda Cirkvi so štátom bola by vraj celkom iste uzavretá, keby to nebol prekazil Msgr. Verolino.

Komunistická vláda ČSR žiadala odchod Msgr. Verolina už od apríla 1949, keď sa začali intenzívne prípravy na kampaň s "KA". Msgr. Verolino bol ochotný odísť, keď príde jeho nástupca. No komunistom podľa všetkých náznakov išlo práve o to, aby v priebehu "KA" katolíci v ČSR nemali spojenie so Sv. Stolicou.[10])

I na neúspechu "KA" bol podľa komunistov na prvom mieste vinný Msgr. Gennaro Verolino. V júni, len čo sa začala kampaň s "KA", Msgr. Verolino cestoval po celom Slovensku, navštívil biskupov v Nitre, Spišskej Kapitule, Prešove, Košiciach, Rožňave, a vraj naštval biskupov, aby búrili dobromyseľný slovenský ľud k nepokojom. Verolinovi, ako zástupcovi nepriateľského Vatikánu, išlo vraj o to, aby v čas nadchádzajúcej žatvy nastali na Slovensku rozbroje, aby ľudia a namiesto do roboty išli strážiť svo-

8) Prvé číslo "Vestníka" vyšlo s dátumom 30. mája 1949 v Bratislave, ďalšie číslo v Trnave.
9) "Katolícke noviny", Bratislava, 17. júna 1951.
10) Cavali, Fr., Governo Comunista e Chiesa cattolica in Cecoslovachia. Roma 1950, str. 142.

jich kňazov, žeby tak bolo marené budovateľské úsilie socialistického režimu hneď v prvom roku veľkej Gottwaldovej päťročnice.

Pod nátlakom Msgr. Verolina zaujali podľa komunistickej tlače i ostatní biskupi nepriateľský postoj k ľudovodemokratickému režimu, osobito proti "obrodenej Katolíckej akcii".

Msgr. Verolino musel opustiť Česko-Slovensko v júli 1949. Nový zástupca Sv. Stolice nebol prijatý. Diplomatické styky so Sv. Stolicou boli prerušené.

Takto komunisti neúspech s pražskou "KA" využili na vypudenie pápežského internuncia a ako zámienku k úplnému prerušeniu diplomatických stykov s Vatikánom. Pánov biskupov, ktorí sa statočne postavili proti rozkolníckej "Katolíckej akcii", obvinili z protištátneho zmýšľania a konania. Pod touto zámienkou dosadili v júli 1949 do biskupských kancelárií komunistických vládnych splnomocnencov, ktorí sa usilovali dostať do svojich rúk kontrolu nad diecézami. Biskupov uvrhli do domáceho väzenia, aby zamedzili ich styk s kňazmi a veriacimi.

Keby komunisti boli čolen trocha úprimní a chceli ukázať pravú príčinu stroskotania ich "Katolíckej akcie", museli by priznať, že to bola živá viera slovenských katolíkov, ktorí v poslušnosti ku Svätej Stolici, svojim biskupom a kňazom prevzali odhodlanie zostať verní Cirkvi a jej predstaviteľom za každú cenu, i za cenu vlastnej krvi.

DVE BÁSNE

Povedz mi, že ma ľúbiš ako chvenie
lilavých zvoncov v tôni lesa,
aké ich vídam v tvojich očiach
pri knihe poézie.

* * *

Ruže sú ako kvapky krvi,
boľavé ako rana.
Prikrýva hroby schnúca tráva.
Oblohou letia mraky,
ony sa ruží nedotknú.
Nezhoja žiaľ tvoj, mamička,
moje vzdychy.

Sylvia Romana

ČASTUŠKA

Bratislavské hlúpe kury
zbavili ma profesúry,
ako by som bez titulu
nerozfaklil mrzkú chmuľu,
nezaťal svoj skalpel krepký
do tekvičnej prázdnej lepky,
nezaryl im do gágora,
do rebier a do bachora,
nevidel ich ducha v bruchu,
beľmo v očiach, špinu v uchu,
v srdci výkal, v pľúcach handry,
kožu s vredmi starej fľandry,
nešvihol ich mechúr zlosti,
rozhegané zhyby, kosti,
črevá — bále s vôňou tchora,
túto pľuhu nášho dvora!
Ešte si aj nôtim pritom
boľševické marše s citom,
na cymbal mi bijú nože
a na bubne priam z ich kože
bubnujem im do pochodu
od západu, od východu,
volajúc mi rečou strohou:
Komu sa to, tristo bohov,
pletie ešte noha pravá?
Odťať pravú! Ľavá! Ľavá!!

Andrej Žarnov

Terč

DRAGA DIVÍNSKA

"Hijó!" — pleskla bičom ponad konské hlavy. Tie sa splašili a pustili sa utekať ako ohnivé tátoše.

"Hijó, koníky! Musíme dobehnúť ostatných. Musíme..."

Ľubica všetku svoju vôľu vložila do týchto slov. Ostali jej, aby sa s nimi pasovala a oživila na skutočnosť.

"Hijó, koníky! Počujete?"

Či ich presvedčila rečou, či bičom, už leteli s vetrom o preteky. O chvíľu sa z nich parilo a zubadlá mali pofŕkané penou. Leteli a krájali tú širinu medzi Skelou a horami.

Keď sa najlepšie rozbehli, vynorila sa v ústrety skupina vojakov na koňoch.

"Bože, nech nás opäť nezastavia!" — modlikala Ľubica. Jej modlitbu vojaci nepočuli. Zdrapli kantáre, aby kone zastavili. Zo skupiny sa oddelil dôstojník a gúľal očami po silných koňoch. Popri vychudnutých vojenských mrcinách s vpadnutými bokami Ľubicine kone sa mu zdali ako štajeráky. Kone sa mu pozdali, ale hrdá deva s bičom nie. Cítil, že bude musieť bojovať o tie štajeráky.

"Kde idete?"

Musel začať nejako rozhovor, aby ho mohol aj dokončiť. Veď mu šlo o dve silné koniská.

"Bože, kde idem! Tento ťuťmák, ktorý si nevie nič domyslieť, má byť dôstojník?"

"Hádajte kde" — odvrkla mu zlostne cez plece.

Na ústa mu sadol cynický úsmev.

"Zdá sa mi, že nikde, lebo potrebujeme vaše kone. Viete, že je vojna a front za chrbtom?"

"Viem, všetko viem a je mi ľúto, že nie som ako tieto."

Ukázala rukou na deti. Dôstojník si len vtedy všimol deti. Trocha sa zháčil, ale opäť stvrdol.

"Rozkaz je rozkaz. Kone musíme zrekvírovať. Je mi ľúto detí, ale mali byť s rodičmi. Čo tu vlastne s nimi robíte? Chcete ich dať napchať do kanónov?"

Ľubicu polial rumenec hnevu nad takou drsnou rečou.

"Veď by boli už v istote pri rodičoch, keby mi pred polhodinou neboli vzali dva kone. Radi by ste zhltli ešte aj tieto? Bodaj by ste sa zadrhli!"

Blesky jej sálali z očú.

"Kone by ste zhltli a mňa nechali samú na tejto pustatine s nevinnými deťmi. Samú, ako Lótovu ženu. Zľahčujete si svedomie, že hádam aj my vo voze skamenieme a nepocítime, čo je strach a bolesť?"

"Vy si myslíte, že ste vojaci?"

"Že vo vojne sa ľútostivé srdce neukazuje?"

"Že sa len rozkaz slepo plní?"

"Dajte mi povedať, čo si o vás myslím. Dáte? Ó, aké milé od vás."

Irónia jej poprelamovala hlas. Vystrela sa, aby vyriekla úsudok. Nerozmýšľala, či je na pravom mieste. Len ho chcela vysypať z úst za každú cenu. Úsudok jej pálil jazyk, zatieňoval modzog a nalieval žlč do srdca. Musela sa ho zbaviť.

"Poviem vám teda, čo ste. Obyčajní zlodeji vo vojenskom kepeni. To ste!"

Ľubica kričala, kliala. Kričala od zlosti a kliala od strachu, že vpadne do frontu. Už videla pred sebou detské tváre šialiť sa od streľby a ohňa. Teraz im ešte nie je nič, len ľúto za mamou a kusom chleba.

I samú seba videla v strede tisícich guľometov, kde sa nedá hrať na hrdinu, kde ťa zaleje pot strachu a ostane len jedna nádej, že nebo pomôže. Kto sa vie modliť, modlí sa a kto sa nikdy nemodlil, naučí sa. Každý je pobožný uprostred ohňa.

Ešte v ohni nebola, preto kričala a kliala vojakom.

Čo robí vojak, keď mu niekto protirečí a stúpa na jeho vojenskú česť, s ktorou bojuje za vlasť?

Vojak strieľa, lebo vojna nie je hra nahnevaných. Vojna je tragický výsledok nahnevaných.

Dôstojník siahol v zlosti po revolveri. Namieril ho na Ľubicu a len ju odstreliť a odstreliť, lebo smelosť devy bola priveľká pre tento vojnový čas a jej jazyk priostrý.

Plná zlosti nemala miesta pre strach. Či si azda myslela, že malá guľka z revolvera nebolí tak, ako veľká z kanóna?

Tí, čo videli účinky oboch, hovorili, že malá guľka bolí napodiv viac, lebo plytvá krvou pomaly. Veľká guľa nedá času na bolesť. Rozleje všetku krv naraz. Keď si bez krvi, čo ťa môže bolieť?

Za sekundu stáli dve hrdé postavy proti sebe, akoby chceli merať, čia hrdosť je väčšia a čakať, kto sa prv zlomí a začne prosiť, aby sa čosi zmenilo na tomto hrdom postoji.

Vo zvrchovanej chvíli pricválal na koni vojak. Pochopil hneď situáciu a šepkal dôstojníkovi:

"To je Ľubica Mirčetičová."

Ľubica bola ešte stále terčom.

"To je dcéra jedného z najbohatších a najvplyvnejších Srbov."

"To je dcéra priateľa kráľovskej rodiny."

Terč sa pri každej zvesti zväčšoval, až bol priveľký pre dôstojníkov revolver. Priveľký a pridôležitý, než aby mohol do neho streliť. Tento terč by bol odrazil jedinú guľku stonásobne.

Hlaveň revolvera klesala. Ešte by bol mohol streliť na zadosťučinenie svojej vojenskej hrdosti do zeme pred Ľubicinými nohami. Len tak, akoby zo špásu, z vojenskej samopaše. Pozrel na uhľové oči devy, plné bleskov a presvedčili ho, že by nebola pochopila špás v tejto chvíli.

Všetko si inak premyslel. Celkom inak, ako na začiatku, keď sa vyrútil na samučkú devu a pozeral zaľúbeným okom na silné a dobre živené koníky. Revolver vložil zpak ruky do koženého púzdra a zamrmlal s nevôľou smerom k Ľubici, aby sa pobrala širinou. Má voľnú cestu.

Vraj voľnú cestu. Ale kde? V ktorú stranu? Po ostatných vozoch nebolo znaku. Pustila sa teda len tak naslepo smerom k horám. Veď aj slepý môže mať šťastie.

Voz sa rozhrkotal a utlmil detský plač. Ale kanóny neutíchli ani od hrkotu. Vše sa Ľubici zdalo, že hlaveň kanóna jej páli už na chrbát.

"Hijó! Hijó!" — plieskala bičom a šteklila konské chrbáty. Kone celkom zdiveli. Či od biča, či od streľby, ale zdiveli načisto. Vymykávali jej opraty z rúk. Prvý raz v živote si želala byť mužom. Mať silné, svalnaté ruky, ako mal Juraj, ktoré vedia byť pánmi konských divochov.

(Z rukopisu *Ľubica Mirčetičová)*

Pohľadnica z Chile

Keď je už súdené každému exulantovi boriť sa s neznámou cudzinou, je iste jeho výhodou pozorovať, učiť sa, porovnávať a rozširovať svoj duchovný obzor. Tieto poznaky, ak sa stanú živou čsasiou nášho duchovného sveta, budú nielen studnicou vospolných vedomostí, ale aj vzácnymi svedkami osudov slovenských exulantov; svedkami toho, ako sa borilo, ako reagovalo, ako myslelo a po čom túžilo slovenské srdce, presadené do cudzej pôdy.

Tento list P. Augustína Štefku, SJ uverejňujeme nielen preto, že je plný bystrých postrehov, ale aj pre to ľudské a slovenské, ktoré sa v ňom chveje. Nie na poslednom mieste aj preto, aby sa aj iní Slováci vo svete podobnými príspevkami ozvali k nášmu spoločnému slovenskému a ľudskému osudu. — Redakcia.

Milý pán direktor,

Prekvapil ma Váš list, lebo som ho naozaj už nečakal. Vrelá Vám vďaka! V tejto ďalekej krajine, kde nikdy nepočujem slovenské slovo, je pre mňa neobyčajnou radosťou a sviatkom, keď ho môžem čítať. Neraz mi prídu chvíle, keď sa cítim malým drotárom nášho veľkého Vajanského: "Oj, svet je veľký, drsnatý, tys' ako kvapka v mori, tys' ako lístok z javora, sám, v húšti veľkej hory. Veď sa tá kvapka rozplynie, list búrne vetry skmásnu; oj, vráť sa, šuhaj, v dedinu, chráň srdce, bodrosť, nevinu, i dušu svoju krásnu."

Posielam Vám úprimný pozdrav z ďalekých končín Južnej Ameriky; z konca sveta, zo zeme rozvrtanej sopkami, navštevovanej katastrofálnymi zemetraseniami, ktoré skoro pravidelne pohlcujú tisíce životov; zo zeme tragických povodní, ktoré nás neraz celkom odrežú od civilizovaného sveta. Tu som zakotvil v krajine misijnej, ktorú pred 400 rokmi dobyli Španieli, podmaniac si sympatický a zdravý kmeň bielych Indiánov (Mapuče).

Najkrajší kvet, aký som na svete videl, je "kopihue", ktorý je ich symbolom V zápase s dobyvateľmi bojovali kopijami a šípmi, a keď padli do zajatia, vlastnou krvou kreslili červený kvet "kopihue", oplakávajúc stratenú slobodu.

Je dosť ťažké žiť v cudzom prostredí, na ktoré som sa nikdy nepripravoval, a ktoré nerozumie mojej tak intímnej túžbe, ako je návrat domov. Oplývam inak optimizmom a nebotyčné vrchy, ktoré večnou zeleňou dávajú ráz nehasnúcej mladosti tomuto biskupskému sídlu, kde som profesorom, úradníkom i misionárom, pripomínajú mi krásu našej vlasti.

Veľké jazero vo Villarrica, v ktorom sa odzrkadľuje obrovský vulkán toho istého mena, večne pokrytý snehom; Cordillery, tvoriace prirodzenú hranicu so susednou Argentínou — to všetko má veľkú podobnosť s našimi Tatrami; pravda, vo väčšom, rozmernejšom vydaní. Myslím, že toto nemá páru na svete. Unavený prácou idem neraz na vychádzku, najradšej sám,

obdivovať dielo Božích rúk v nádhernej prírode a vždy sa vrátim nový. Je to krásna meditácia.

Ľud je dobrý, veľkodušný. Cudzinca, najmä kňaza, prijmú a hostia všade s neopísateľnou srdečnosťou. Platí to tak o chudobných, ktorými táto zem oplýva, ako i o bohatých, ktorí sú vo väčšine členmi slobodomurárskych lóží. Španielski dobyvatelia vytvorili tu novú rasu. Jej charakteristické črty možno vari vyjadriť troma činiteľmi:

1. Španielska povaha dávnych pirátov, hľadajúcich vysnené mesto Jauja, *ktoré v ich fantázii bolo plné zlata. Išlo len o to, ako sa ho zmocniť a potom pohodlne žiť, bez práce.*

2. Araukánska krv, sama v sebe spokojná, ľahostajná, ale vzkypujúca divou vášnivosťou proti ľuďom, ktorí okupovali jej pôdu, zotročovali ich, potlačujúc každú vzburu krutým spôsobom; utínajúc Araukáncom pravé ruky, odrezávajúc im nosy.

c. *Jednotvárne podnebie. Leto je krátke, prichodí vtedy, keď na Slovensku nastáva zima. Ostatok je zima s neustálymi lejakmi. Cudzincom mrzne úsmev na tvári. Táto zem, podobná pásu dlhému 4600 km a širokému 180 km, má inak rozličné druhy podnebia, ale všetky sú jednotvárne.*

Obrovská väčšina tunajšieho ľudu žije v hmotnej biede, ba i v mizérii. Pritom však nemožno vôbec hovoriť o nejakej zatrpklosti. Žije sa zo dňa na deň; nieto starostí o zajtrajšok. Tento ľud sa všetkému smeje, chce žiť bez hnevu a nenávisti. Sebazaprenie je pojmom takmer neznámym. Sú ochotní darovať poslednú košeľu. Nevedia, čo je to utrpenie, najmä uvedomelé utrpenie. Tešia sa slobode a nevedeli by zniesť diktatúru. Ich povaha je mäkká. Silné osobnosti sú v každom prípade potomkami predposlednej prisťahovaleckej generácie; potomkami baskickej šľachty, ktorá až donedávna tvorila aristokratickú vládnucu vrstvu. Dnes je už i táto odsúdená na zahynutie; stratila všetok politický vplyv.

Jednoduchý človek z pospolitosti je ľahostajný k všetkým problémom, každú starosť a utrpenie zaleje spokojne vínom a má pri tom toľko dobrých, humánnych vlastností, že jeho opilstvo i nepredstaviteľné mravné úchylky nezdajú sa tak strašné, ako ich kresťanská morálka na celom svete klasifikuje. Škoda len, že táto povahová mäkkosť má tak tragické následky v rodine. V manželstve stačí malé nedorozumenie, aby muž ženu opustil a zanechal deti na pospas osudu. Vychovávať tu kňazský dorast je nesmierne ťažká úloha. V celom štáte sú tri semináre. Náš seminár podľa štatistiky vykázal najlepšie výsledky, hoci, ako som zistil, len 5% bohoslovcov dosahuje métu oltára. Príčina: je tu pôda pre katolicizmus (ako ho my chápeme) neúrodná. Ďalej, nieto katolíckych rodín a prostredie v stredných i ľudových školách je úplne zlaicizované. Je to dôsledok dávnych bojov o neodvislosť, ktorých protagonistami boli slobodní murári.

Hlásateľmi Kristovej náuky sú tu misionári z USA, Kanady, Nemecka, Talianska a iných štátov Europy. Ba prišlo i niekoľko čínskych kňazov.

Uplatňujú sa najmä rehoľné kongregácie. Jednak preto, že predstavujú jednoliaty psychologický celok, čím je uľahčená organizácia práce, a jednak preto, že tieto spoločnosti sú hospodársky podporované zo zahraničia. Svetský klérus žije vo veľkej materiálnej biede. Je to tiež jeden z dôvodov, prečo kňazské povolanie nie je tu príťažlivé. Inak rehoľných povolaní je čím ďalej viac.

Prichodí sem záplava protestantských misionárov. Ešte r. 1950 vydali heslo, že za desať rokov polovica obyvateľstva v Chile musí byť protestantská. Len nedávno prišlo sem 3000 protestantských misionárov, vyhnatých z Číny. Hlásajú mravnosť a lásku bez vieroučných dogiem. čiže laickú morálku. Dišponujú peniazmi z USA a venujú sa najmä chudobe, chodiac z domu do domu. Tým sa zveľaďuje ešte väčšmi náboženská ľahostajnosť.

Tragédiou tejto zeme je, že jej spoločný vývin sa neprirodzene urýchľuje. Nebolo tu doteraz strednej triedy. Až teraz sa tvorí celkom umele — zhora — akási tá meštiacka buržoázia. V skutočnosti bude to masa polovzdelaných proletárov, vo filozófii skeptická, vyznávajúca v praxi existencializmus, a ktorej politickým krédom je marxizmus. V psychológii katolíckej študujúcej mládeže zanechávajú hlboké stopy Léon Bloy a Jacques Maritain. Táto mládež, i pri všetkej dobrej vôli, ostáva skeptická, večne hľadajúca pevný bod v živote; nevyrovnaná.

Sociálne pomery sú hrozné, hoci na papieri majú to najpokročilejšie sociálne zákonodarstvo. Robotnícke centrá okolo meďných a liadkových baní sú zaplavené komunizmom. V celej Južnej Amerike majú tu komunisti najlepšiu organizáciu, hoci ich centrum je v Montevideo, Uruguay. Na tunajších štyroch univerzitách (dve sú katolícke) študuje značný počet ruských vysokoškolákov, ktorí sú tu len na to, aby siali komunistickú propagandu. Slovom, je to podmínované. Veľkou prekážkou komunistického prenikania je primitívny kultúrny stupeň, na ktorom je väčšina tunajšej chudoby. Negramotnosť a ľahostajnosť voči všetkým problémom.

Štát nevenuje výchove zodpovednú pozornosť. Tohto roku napr. celý jeden milión školopovinných detí nechodí do školy jednoducho preto, že nieto dosť škôl. Nuž toto má byť najpokročilejší z juhoamerických štátov. A počet obyvateľstva nedosahuje ani 6 miliónov. Táto krajina, bohatá práve tak, ako nevyužitá, mohla by prijať aspoň 30 miliónov nových prisťahovalcov.

Slovákov je tu pekný počet. Zo starých prisťahovalcov, ktorí sa vliali do mora tohto latinského sveta, len máloktorí hovoria po slovensky. A my, noví exulanti? "V osamelých sa havranov zmenil kŕdeľ sokolov". Veru, tu to platí stopercentne. Iba v Santiagu je väčšia skupina. Čakáme všetci túžobne na návrat a dúfame i proti nádeji. Prebíjame sa s vierou, že Pán Boh vie o nás a že dobrotivé ruky Jeho opatery bedlia ustavične nad nami. Keď zahrmia delá, i z tohto ďalekého kúta zemegule vyjdeme všetci, hotoví vyliať krv za domovinu, za dedičstvo našich otcov. Žijeme všetci v stálom očakávaní, ale väčšiu časť iniciatívy chcem ponechať Bohu. Skúsil som doteraz, že tak je to najlepšie. Sme až príliš v rukách Božích.

Končím s vrelým pozdravom Váš starý žiak

Augustín Štefko, SJ

Poznámky

Slovensko a začiatky kresťanstva v Poľsku

25. februára 1954 na zasadnutí Poľského historického inštitútu v Ríme predniesla univ. profesorka (predtým vo Ľvove a teraz v Londýne) Karolína Lanckorońska výsledky svojich novších štúdií o pôvodnej forme kresťanstva v Poľsku, čiže o pôvode a trvaní cyrilometodejského rímsko-slovanského obradu na území Poľska. V prvej časti svojej prednášky hľadá v poľskom dejepisectve stopy, ktorými dokazuje jestvovanie a trvanie rímsko-slovanského obradu, a v druhej časti chce odpovedať na otázku, odkiaľ sa dostal do Poľska tento obrad. Táto druhá časť je pre nás tým zaujímavejšia, že odpovedajúc: z juhu, vedie nás na Veľkú Moravu, a ešte bližšie na dnešné Slovensko do Nitry, ktorá by mala byť kolískou kresťanstva a Cirkvi v Poľsku.

Vysokoučená profesorka dala nám svoju prednášku k dispozícii, aby sme mohli napísať tento informatívny článok. Nemôžeme tuná dopodrobna uvádzať všetky citáty, ktorými dokazuje svoju tézu. Chceme podať iba hlavné výsledky jej štúdií. Pre dôkladné oboznámenie sa s vecou každý si bude musieť prečítať jej rozpravu, keď vyjde tlačou.

Poľská historiografia o počiatkoch tamojšieho kresťanstva

Celkové zameranie poľskej kultúry na latinský západ a s ním spojená neochvejná vernosť poľského kresťanstva rímsko-katolíckej Cirkvi, mali vplyv na cirkevné a kultúrne dejepisectvo, ktoré sa snažilo odvodzovať počiatky poľského kresťanstva zo zemí a národov latinskej-západnej kultúry, kladúc do popredia misionársku činnosť vierozvestov z Talianska, Francúzska, Belgicka. Naproti tomu však či už zámerne, či mimovoľne zabudnutím prechádzali dejepisci — nielen moderní, ale už aj stredovekí — ponad kusé zprávy, ktoré nás informujú, že pôvod kresťanstva v Poľsku je vlastne cyrilometodejský. Nerozlišujúc dobre medzi rímsko-slovanským a byzantsko-slovanským obradom, ako aj medzi obradom a vierovyznaním, mysleli si, že by to bolo proti prestíži katolíckeho Poľska, mať spoločný pôvod so schizmatickým Ruskom, Bulharskom atď. Ostatne podobná mentalita bola aj v bývalom Uhorsku, a naši predkovia tiež toho mnoho nevedeli o sv. Cyrilovi a Metodovi až do najnovšieho času.

Koncom minulého storočia historik M. Gumplowicz vo svojom diele Der Kampf zwischen dem slavischen und lateinischen Ritus in Polen (1898) bol prvý, ktorý rozvíril tradičné náhľady a začla pátrať po stopách rímsko-slovanského obradu. Jeho dielo však nenašlo ohlasu u vrstovníkov, pretože jeho uzávery boli príliš prehnané. No najnovšie štúdiá v mnohom rehabilitujú Gumplowicza.

Václav Chaloupecký dokázal dlhé trvanie slovanskej bohoslužby v Čechách (Prameny X. století. "Svatováclavský sborník II", 2, Praha: 1939)

Roku 1943 objavil Juraj Zathey rukopis starobylého liturgického kalendára zo 14. storočia, patriaceho kedysi kláštoru Wislica, v ktorom na deň 17. júla pripadá sviatok sv. Gorazda, učeníka a nástupcu sv. Metoda. Okolnosť, že kalendár pochádza z Wislice, dokazuje nám starobylosť a cyrilometodejský pôvod tamojšieho kláštora. Roku 1953 poľský časopis "Przegled zachodny" uverejňuje nový objav: istý rukopis, v ktorom sa nachádza životopis sv. Andreja Svorada a Benedikta Stojislava, blahosl. Adelajdy-Vladislavy a iné, pochádzajúce z 11. storočia. Celkovým znovaspracovaním najstaršej epochy poľského kresťanstva zaoberá sa dnes univ. profesor Henryk Paszkiewicz v Londýne, ktorý vydáva dielo The Origin of Russia, a konečne tiež naša prednášateľka profesorka Lanckorońska.

Najstaršiu zmienku o cyrilometodejskom pôvode kresťanstva v Poľsku má-

me v samom Panonskom žití sv. Metoda v hl. XI.: "Pohanské knieža veľmi silné, sídliace u Visly, rúhalo sa kresťanom a trýznilo ich. Sv. Metod mu skrze poslov odkázal: Dobre ti bude, synu, pokrstiť sa dobrovoľne vo vlastnej zemi, aby si ako zajatec nemusel byť nútene pokrstený v cudzej zemi. Potom si spomenieš na moje slová. A tak sa i stalo." Tieto jasné slová však autori nebrali vážne. Obyčajne sa počiatok kresťanstva kládol pokrstením Meška I. roku 966, a počiatok hierarchie roku 1000 založením arcibiskupstva v Gnezne. No staré katalógy krakovské uvádzajú už pred rokom 1000 mená dvoch biskupov: Prochorus a Procolfus. Už samé tieto mená poukazujú na nie západný pôvod. Okrem toho v Smogorzeve v Sliezsku bol nájdený počiatkom 19. storočia hrob neznámeho biskupa s byzantským pektorálom a ikonou Bohorodice.

Literárne pramene nám hovoria iba sem-tam, a i to nepriamo, no na viacerých miestach sa predsa prezradia.

Kronikár Anonymus Gallus počiatkom 12. stor. spomína, že Boleslav Chrabrý zriadil cirkevnú hierarchiu, ktorá: duos metropolitanos cum suis suffraganeis continebat. A koncom 13. storočia Magister Vincentius hovoriac o Boleslavovi Chrabrom, vraví: "qui adhuc in cunis vagientem Ecclesiam tam adducta fovit teneritudine, ut geminam metropolim instituerit, et debitas suffraganeorum dioeceses utrique deputaverit."

Tieto texty vzbudili najväčšiu pozornosť prof. Paszkiewicza, takže napísal osobitnú rozpravu o týchto dvoch poľských metropolách.

Všeobecne sa držalo, že v starom Poľsku bola iba jedna metropola, podľa starého zvyku, ako napríklad v Uhorsku Ostrihom, kým najstaršie zprávy nám hovoria o dvoch metropolách. Prečo by mali byť v Poľsku dve metropoly? Z týchto a z iných zpráv prof. Paszkiewicz usudzuje, že potreba dvoch metropolí sa vyžadovala preto, lebo jedna bola latinská a druhá slovanská. Latinská bola v Gnezne, a slovanskú prof. Paszkiewicz kladie do Sandomierza, kým prof. Lanckorońska do Krakova.

Vyššie spomenutý Anonymus Gallus k roku 1025 spomína, že na pohrebe Boleslava Chrabrého boli prítomní: "Archiepiscopi, episcopi, abbates, monarchi, presbyteri..." Teda v Poľsku boli nie jeden, ale aspoň dvaja arcibiskupi, a tiež opáti.

To nás vedie ku skúmaniu najstaršej histórie benediktínskych kláštorov v Poľsku. Profesorka Lanckorońska študuje hlavne štyri kláštory, o ktorých máme v zprávach stopy, že boli pôvodne rímsko-slovanského obradu: Tyniec pri Krakove, Sv. Kríž na Lysej Gore, Siećechow a Wišlica. S historikom Dlugoszom skúma chrámové stavby týchto kláštorov, lebo Dlugosz viac ráz hovorí, že boli stavané more graecorum. Wišlica má stáť na tom samom mieste, kde kedysi sídlilo "mocné pohanské knieža Vislanov". Vyššie spomenuté miesto Žitia Metodovho hovorí, že knieža bolo pokrstené, pravdepodobne keď Svätopluk zaujal jeho panstvo, a tak počiatky kresťanskej Wišlice siahajú až do dôb cyrilometodejských. O tom hovorí sviatok sv. Gorazda v tamojšom kalendári. Kláštor Sv. Kríža na Lysel Gore tradícia kladie až do dôb Meška I. a relikvia Sv. Kríža, prechovávaná vždy vo forme kríža dvojramenného, podľa tradície mala prísť z Uhorska. Neskoršie, keď slovanskí mnísi boli vyhnaní, Boleslav III. premenil titul kláštora na Sv. Trojicu.

Siećiechow na sever od Sandomierza, taktiež od časov Boleslava III. nosí titul Sv. Márie Panny. No Dlugosz spomína, že starý titul bol: "Duodecim millium martyrium in monte Ararat crucifixorum." Tento zvláštny titul vedie nás zase do cyrilometodejských dôb. Životopis týchto mučeníkov z gréčtiny do latinčiny preložil Bibliothecarius Anastasius, veľký priateľ sv. slovanských vierozvestov, takže ich kult iste sa dostal na sever skrze sv. Cyrila a Metoda.

Tyniec pri Krakove je hlavným benediktínskym kláštorom: Archiabatia. Jej počiatky sú veľmi hmlisté, ale staré kalendáre a tituly nám prezrádzajú vzťahy na juh k Slovensku a k Čechám. Titul tohto opátstva je Sv. Petra a Pavla, ale farský kostol je sv. Andreja. Tyniec mal svoj filiálny kláštor v Krakove na hrade, kde staré zprávy udávajú viacej kostolov: Sv. Andreja, sv. Nikolaja, sv. Juraja, sv. Michala a sv. Márie Egyptskej. Všetko sú to svätí, uctievaní vo východnej Cirkvi, ktorých kult k nám prišiel so sv. Cyrilom a Metodom. Aj sama krakovská katedrála nosila najstarší titul Sv. Spása — SS Salvatoris, iba neskoršie bol tento titul zmenený na sv. Václava a ešte neskoršie na sv. Stanislava biskupa a mučeníka.

Koncom 10. storočia českí panovníci zaujali Krakov, takže pôsobnosť nového pražského biskupstva — založeného roku 972 — siahala až za Krakov. Že v tom čase aj v Česku, aj v Poľsku kvitol ešte rímsko-slovanský obrad, o tom svedčí poznámka v ustanovujúcej bulle pražského biskupstva: "verum autem non secundum ritum aut sectam Bulgariae gentis, vel Russae aut slavonicae linguae..."

Staré kroniky spomínajú okolo roku 1035 akúsi "reactio paganorum", avšak sám Anonymus Gallus nehovorí, že to boli pohania, ale: "a fide catholica deviantes" a "falsi Christicolae". Vo svetle nových výskumov táto reakcia javí sa ako boj o víťazstvo medzi smerom slovanským a latinským. Zdá sa, že mal zvíťaziť smer slovanský, ale v tom sa vrátil z cudziny mladý Kazimír I. aj s grupou benediktínov z Cluny, ktorí potlačili slovanské prvky.

Tak isto novší skúmatelia vidia v spore Boleslava II. so sv. Stanislavom spor slovanstva s latinstvom. Boleslav obľuboval slovanskú bohoslužbu, kým Stanislav bránil latinskú. Takto by sme mohli sledovať aj ďalej stopy slovanskej bohoslužby, no na zakončenie stačí iba to, že táto bohoslužba sa udržala v Poľsku až do 12. storočia. Posledným biskupom slovanskej bohoslužby mal by byť Česlav, ktorý bol roku 1103 odstránený z Krakova pápežským legátom Gualom, neskoršie parížskym arcibiskupom. V tom čase aj slovanskí benediktíni opúšťajú Krakov a uchyľujú sa do Tynca. No tým ešte slovanský element nevyhynul. Uprostred 12. storočia krakovský biskup Matej píše sv. Bernardovi, aby prišiel do Poľska zreformovať Cirkev, lebo sú tam takí, čo sa nechcú podrobiť predpisom Cirkvi.

Neskoršie v 14. storočí kráľovná Hedviga založila znovu kláštor pre slovanských mníchov, ktorí mali prísť z Prahy z Emaus, ale pre včasnú smrť nemohla svoje dielo dokončiť.

Toto sú v krátkosti hlavné danosti, ktoré nasvedčujú, že element cyrilometodejskej slovanskej bohoslužby v Poľsku trval dlhé storočia, a tým sa nám javia počiatky poľskej Cirkvi v celkom inom svetle.

Odkiaľ prišlo kresťanstvo do Poľska?

Na základe zistení o jestvovaní rímsko-slovanského kresťanstva v Poľsku dávno pred rokom úradného krstu kniežaťa Meška I. roku 966 prof. Lanckorońska v druhej časti svojej prednášky zaoberala sa otázkou odkiaľ teda prišlo a kým bolo hlásané to cyrilometodejské kresťanstvo? A tu proti tradičnému náhľadu že pôvod poľského kresťanstva je v latinských krajinách, teda že prišlo zo západu, a proti akejkoľvek mienke, žeby bolo prišlo z východu, sama sa natíska odpoveď, že kresťanstvo do Poľska prišlo z juhu. Jasne nám o tom hovorí už Žitie Metodovo, že sv. Metod mal styky až s poľským kniežaťom, sídliacim vo Wislici.

Neskoršie koncom 10. storočia nové výskumy historické a lingvistické poukazujú na silný vplyv slovanského kresťanstva z Česka. Jasným príkladom je tu sv. Vojtech, s ktorým sa spája vznik najstaršej duchovnej poľskej piesne "Bogurodzica Dziewica". No vo svojej prednáške prof. Lanckorońska, sledujúc v tejto veci M. Gumplowicza, vyslovila sa, že pred vplyvom z Česka treba priznať vplyvy z bezprostredného juhu, z dnešného Slovenska, a osobitne z Nitry. (M. Gumplowicz: Poczatki biskupstva krakovskiego. "Przegled historiczny V." 1907, str. 1ss, 129ss, 275ss)

Ako sme spomenuli, tradícia hovorí, že vzácna relikvia sv. Kríža došla do Poľska do kláštora na Lysej Gore z Uhorska ako dar sv. Imricha. Do Nitry nás vedú stopy sv. Andreja-Svorada a sv. Benedikta Stojislava, ktorí sa zaiste už doma v Poľsku dozvedeli, že v Nitre na Zobore jestvuje významný kláštor. Teda pravdepodobne kláštor v Tynci mal styky so zoborským kláštorom od dávnych čias, ktoré styky potom trvali niekoľko storočí. Prof. Lanckorońska našla zprávy, že zoborský kláštor dodával víno tyneckému kláštoru až do 16. storočia. Ba ešte dlhšie. Nedávno prezerajúc ja sám archív viedenskej apoštolskej nunciatúry, našiel som dokument z roku 1657, ktorým apoštolský nuncius poveruje nitrianskeho generálneho vikára vyšetrením istej veci "Pro monachis Benedictinis de Polonia". (Arch. Nunz. Vienna, vol. 18, f. 18-79)

Ako vlastne došlo k týmto stykom? M. Gumplowicz vyslovil hypotézu, že slovanské biskupstvo krakovské je vlastne sem prenesené biskupstvo nitrianske, čo sa malo stať vtedy, keď roku 906 Maďari zničili Veľkomoravskú ríšu. Nitriansky biskup utiekol pred nimi na sever a u-

sadil sa v Krakove. O tom by mal nasvedčovať fakt, že keď sv. Štefan kráľ navštívil okolo roku 1000 Nitru, našiel tam "kanoníkov" bez biskupa. Ako však tejto zpráve treba rozumieť, to je iná vec. V celej veci by sa žiadalo dôkladnejšie štúdium. Zo slovenskej strany snažil sa objasniť vzťahy Nitry k Poľsku Dr. František Hrušovský v svojej práci Veľká Morava a Poľsko v sborníku "Ríša Veľkomoravská" (Praha 1933, str. 289-317). On sa však ohraničil na rozbor vyššie spomínanej zprávy Žitia Metodovho, z ktorej uzatvára na pravdepodobné zriadenie slovanskej Cirkvi v Poľsku, ale neprináša pozitívne zprávy z nasledujúcich storočí, o čo sa snaží práve prof. Lanckorońska.

Nové výskumy poľských historikov prinášajú nové pohľady na najstaršie dejiny kresťanstva v Poľsku, a keďže tie dejiny poukazujú na styky s južným susedom, iste konečné výsledky prinesú nové svetlo aj na cirkevné pomery na dnešnom Slovensku po zničení Veľkomoravskej ríše. Bolo by žiadúce, aby sa na tomto výskume zúčastnili aj naši historici. Príležitostne sme odovzdali učenej profesorke knihu M. Šprinca Sv. Andrej-Svorád, ktorú hneď so záujmom prečítala. Vypravovanie sa jej veľmi páčilo, no ona žiadala pramene. Ďalším krokom v jej výskumoch je práve história sv. Svorada a Stojislava a ich kanonizácia roku 1083. Kto ich kanonizoval? Kde, ako, s vedomím pápeža?

A vo všeobecnosti je potrebné preštudovať stopy a trvanie slovanskej bohoslužby v niekdajšom Uhorsku a na dnešnom Slovensku po páde Veľkej Moravy, ako to pre české krajiny urobil V. Chaloupecký.

Vieme, že slovanskí mnísi, vyháňaní z Česka v 11. storočí, utekali do Uhorska. Hlavne bolo by treba zistiť trvanie slovanskej bohoslužby v Nitre a v zoborskom kláštore. Napr. Dalimilova kronika sa zmieňuje, že: "i dnes na tom miestě črni mnisie pěju / a tomu klašteru v Uhriech Zabor děju. (Pram. dej. česk. III., 51; hl. 24, verš 57-58)

Čo sa týka mienky M. Gumplowicza a prof. Lanckorońskej, žeby prvým biskupom krakovským bol nitriansky biskup, vyhnaný z Nitry po vpáde Maďarov, hoci je to mienka v sebe možná, predsa myslím, že v Krakove bol biskup už predtým, a to jeden z tých štyroch, ktorých vysvätil pápežský legát na žiadosť Mojmíra II. roku 898. Ním však mohol byť niektorý z mníchov alebo kňazov zoborského kláštora, a tak sa nadviazali styky medzi zoborským a tyneckým kláštorom. No tu treba ešte mnoho objasniť. M. LACKO, S.J.

Ešte o bibliografii

V 2. čísle Mostu priniesli sme vecné poznámky Jána Okáľa o potrebe bibliografie, ako aj konkrétny návrh, čo by takáto bibliografia slovenských vecí mala obsahovať. Autor tohto návrhu medzi iným píše: "Pokladáme založenie slovenského bibliografického inštitútu za najnaliehavejšiu potrebu dnešných čias." Slovenský inštitút pri Opátstve sv. Andreja-Svorada v Cleveland, Ohio, USA zhromažďuje vo svojej najväčšej slovenskej knižnici v zahraničí a vo svojich archívoch všetko, čo sa akokoľvek týka slovenskej kultúry, slovenských dejín, umenia a iných prejavov slovenskej duchovnej tvorby. Starostlivo sa zachraňuje a zhromažďuje tu všetko nielen čo sa týka amerických Slovákov, ale Slovákov v zahraničí vôbec. I keď nemožno povedať, že by v Slovenskom inštitúte bolo úplne všetko, čo sa napríklad vydalo po roku 1945 na knižnom a časopiseckom trhu za hranicami Slovenska, zaiste je tu aspoň 90% všetkých knižných a časopiseckých jednotiek, ktoré vyšli v slobodnej cudzine. Okrem toho starostlivo sa zbiera aj cudzia literatúra, ktorá sa akokoľvek týka Slovenska. Zbierky týchto kultúrnych prejavov zahraničných Slovákov mohli by byť aj úplné, keby napríklad všetci redaktori slovenských časopisov v zahraničí, autori alebo vydavatelia slovenských kníh pokladali si za povinnosť posielať kópie svojich publikácií do Slovenského inštitútu (2900 East Boulevard, Cleveland 4, Ohio, USA). Keby bol všetok materiál takto pokope na jednom mieste, bolo by len otázkou času aspoň dôležité veci z neho spracovať a Most rád prinesie raz alebo dva razy do roka vo zvláštnej prílohe tieto bibliografické prehľady.

Odhliadnuc od toho, že Most bude sa usilovať recenzovať každú hodnotnú slovenskú knihu, ktorá vyjde v zahraničí, jeho rubrika "Zaznamenávame" chce zase registrovať všetko, čo z kultúrneho hľadiska súvisí so Slovenskom a jeho životom. Spolupráca slovenských kultúrnych pracovníkov z piatich kontinentov s redakciou i v tejto rubrike mohla by priniesť cenné výsledky a uľahčila by sa práca našich kultúrnych pracovníkov.

Knihy

Dr. Jozef Tiso o sebe

Pod týmto názvom dostala slovenská verejnosť do ruky knihu, ktorá obsahuje reč Dr. Jozefa Tisu, povedanú 17. a 18. marca 1947 pred takzvaným Národným súdom v Bratislave. Reč prezidenta Slovenskej republiky do tlače pripravil, poznámkami a doslovom opatril Dr. Jozef Paučo. Kniha vyšla nákladom a tlačou Slovenského Katolíckeho Sokola v Passaic, New Jersey v roku 1952 a má 355 strán.

Budúce slovenské pokolenia, ktoré osobne neprežívaly tragédiu Slovenskej republiky, ťažko by vedely uveriť, ako ďaleko siahala bezohľadnosť nepriateľov slovenskej samostatnosti. Bude ich treba presvedčiť, že neuveriteľné výčiny, ktoré sprevádzali pád Slovenskej republiky a ktoré sa odohrávali na Slovensku po násilnom pripojení Slovenska k obnovenej Česko-Slovenskej republike, boly historickými skutočnosťami.

Jednou z najvážnejších úloh slovenskej historickej vedy bude do všetkých podrobností zrekonštruovať súdne procesy s predstaviteľmi Slovenskej republiky pred takzvaným Národným súdom v Bratislave. Prvým krokom tejto rekonštrukcie bude starostlivo sosberať a sprístupniť všetky písomnosti, ktoré súvisia s činnosťou tohto súdneho tribunálu. V pokojnom ovzduší ustálených pomerov, keď tieto súdne spisy stanú sa historickým prameňom, súd slovenskej histórie vynesie aj nad bratislavským Národným súdom taký výrok, ktorý bude vyjadrovať pravdivú mienku celého slovenského národa.

Spisy bratislavského Národného súdu nemožno zničiť, lebo hodnoverné opisy veľkej čiastky tohto materiálu sú aj za hranicami Slovenska. O krátky čas po skončení súdneho procesu s prezidentom Slovenskej republiky dostala sa do zahraničia aj celá reč, ktorú Dr. Jozef Tiso povedal pred Národným súdom. Akým vzácnym dokumentom a historickým prameňom je táto obranná reč prezidenta Slovenskej republiky, to ani netreba osobitne zdôrazňovať.

Celý text tejto reči vychodil najprv v časopise "Slobodné Slovensko", ktorý vydávala skupina mladých slovenských exulantov v Mníchove. Prvé knižné vydanie bolo rozmnožené na cyklostile. Redaktor a vydavateľ tohto časopisu, Dr. Jozef Paučo, správne vycítil, že reč Dr. Jozefa Tisu bola obranou nielen pred bratislavským súdom, ale je i obranou Slovenskej republiky pred celou svetovou verejnosťou, ktorá bola pomýlená falošnými informáciami zlomyseľnej propagandy, a preto nevedela zaujať spravodlivý postoj k otázke štátnej samostatnosti Slovenska. Preto sa Dr. Jozef Paučo so svojimi spolupracovníkmi postaral, aby celý text reči Dr. Jozefa Tisu vyšiel už k prvému výročiu popravy odsúdeného prezidenta Slovenskej republiky aj v nemeckom preklade. Tento preklad pod názvom Wahrheit ueber die Slowakei, opatrený vysvetľujúcimi poznámkami, sprístupnil reč Dr. Jozefa Tisu mnohým, ktorí z prameňa skutočne autentického chceli poznať pravdu o Slovensku a o jeho úlohe v rokoch štátnej samostatnosti. Bol to čin mimoriadne záslužný už i preto, lebo túto knižku vydali mladí slovenskí exulanti, ktorí sami nemali z čoho žiť.

Dr. Jozef Tiso pred bratislvaským súdom sa jasne osvedčil, že obžaloba, ktorá bola proti nemu podaná, a súd, ktorý ho súdil, nie je preňho mravne záväzný. (Str. 15.) Po skúsenostiach, ktoré nadobudol pri vypočúvaní a pri súdnom rokovaní, len ťažko sa odhodlal ešte i na obrannú reč, lebo vedel, že o pravde nemožno presvedčiť nikoho, kto vo svojej zaslepenosti nechce pravdu poznať. "Národ mi veril a som presvedčený, že mi verí i dnes" — vyhlásil Dr. Jozef Tiso pred súdom (str. 80) a preto všetko, čo vo svojej obrannej reči uviedol, povedal preto, aby vydal svedectvo pred súdom národa, ktorému ako kňaz, politik, štátnik a prezident vždy verne slúžil.

Nie je úlohou tohto referátu hodnotiť jednotlivé state reči Dr. Jozefa Tisu a posudzovať jeho výklady s akýchkoľvek hľadísk. No i pri takomto referovaní treba zdôrazniť jednu vec.

Prezident Slovenskej republiky od tých čias, ako ho pražskí agenti vzali z kapucínskeho kláštora v Altöttingen, za 22 mesiacov bol väzňom. Prežil neslýchané príkoria a bol vystavený priamo neuveriteľnej potupe. Ale nijaké poníženie a nijaké útrapy ho nezlomili a nenarušili jeho mravnú silu a duševnú rovnováhu. Dôkazom mravnej istoty a neotrasenej rovnováhy prezidenta Slovenskej republiky je práve jeho veľká reč pred bratislavským súdom.

Táto jedenásť hodín trvajúca reč i so stránky obsahovej i so stránky formálnej je obdivuhodný výkon, akého je schopný len človek, ktorý ani pod ťarchou prežitých bolestí neklesol, ani hrozbou potupnej smrti nedal sa zastrašiť. Dr. Jozef Tiso vedel, čo ho čaká, ak bude postavený pred súd, ktorý nie je vysluhovateľom spravodlivosti, ale nástrojom pomsty. Jednako, hoci súd znemožnil mu prípravu na obranu, s pokojnou rozvahou človeka dokonale vyrovnaného vysvetľoval zásady svojej politickej činnosti, objasňoval pohnútky svojho postupu vo funkcii predsedu Slovenskej ľudovej strany a v úrade prezidenta Slovenskej republiky. Takýmto spôsobom dokazoval a dokázal, aké neudržateľné sú dôvody obžaloby. Nerobil to preto, aby vyvrátením obžaloby obránil seba, ale aby história priamo z jeho úst mala svedectvo o všetkých otázkach, čo obžaloba nahromadila ako jeho zločiny. (Str. 119.)

Reč Dr. Jozefa Tisu odznela ako vyznanie mučeníka, ktorý pred tvárou smrti jasne a neohrožene potvrdil, čo veril, čo konal a čomu podľa príkazu svojho svedomia slúžil. Táto reč prešla do dejín a je jedinečným prameňom na poznanie všetkých stránok toho úseku slovenských dejín, v ktorom najzodpovednejšiu úlohu mal prezident Slovenskej republiky.

Pravda, v reči Dr. Jozefa Tisu sú miesta, kde obžalovaný reaguje na niektoré tvrdenia obžaloby, ale neuvádza ich presné znenie. Spomína svoje výpovede pri súdnom rokovaní, doplňuje alebo uvádza na pravú mieru výpovede svedkov a odvoláva sa na zistenia svojho obrancu. Keby sme k týmto čiastkam reči Dr. Jozefa Tisu mali presný záznam príslušných údajov, vedeli by sme jasnejšie a plnšie pochopiť i tie narážky, ktoré tu nie sú rozvedené. Táto okolnosť je zároveň dôkazom, že obsah obrannej reči Dr. Jozefa Tisu môže byť vo všetkých podrobnostiach úplne jasný, až budú zverejnené i ostatné písomnosti tohto súdneho procesu.

Dr. Jozef Paučo zasluhuje si vďačné uznanie už za to, že poslednú reč prezidenta Slovenskej republiky sprístupnil širokému kruhu slovenských čitateľov. Z textu, ako ho máme v tomto vydaní pred sebou, možno sa presvedčiť, že Dr. Paučo reč Dr. Jozefa Tisu svedomite preštudoval a prichystal ju do tlače so šetrnou rozvahou. Jeho zásahy do samotného textu obmedzili sa len na úpravu správnej interpunkcie. Takáto úprava bola nevyhnutne potrebná, lebo Dr. Jozef Tiso hovoril pred bratislavským súdom podľa kusých poznámok, ktoré si vo väzení stihol pripraviť.

Dr. Jozef Tiso bl skvelým kazateľom a rečníkom, ktorý vedel svoje myšlienky vyjadrovať v presných vetách a v pevných logických súvetiach. Nik nemôže očakávať, aby v takejto forme odznela aj jeho reč pred súdom. Nemáme dôvodu predpokladať, že stenografický záznam tejto reči je nepresný, ale je pochopiteľné, že takýto záznam bolo treba upraviť. Vydavateľ vykonal túto úlohu podľa svojich bohatých redaktorských skúseností a vo vedomí, že ide o historický dokument mimoriadneho významu.

Dlhú reč, ktorá trvala celých jedenásť hodín a ktorá sa dotýkala rozličných otázok, bolo treba rozdeliť na kapitolky podľa obsahu. Rozdelenie, ako ho vykonal Dr. Jozef Paučo, ktorý dal jednotlivým kapitolkám výstižné nadpisy, možno pochváliť. Takouto úpravou nadobudol celý text prehľadnosť a vyhovuje praktickým požiadavkám priemerného čitateľa, ktorému je toto vydanie v prvom rade určené.

Vecné poznámky doplňujú text len v takých prípadoch, kde vysvetlenie bolo žiadúcne a len v takej miere, ako to bolo pre pochopenie samotného textu potrebné.

Za textom reči Dr. Jozefa Tisu nasleduje Paučov "Doslov", ktorý s obsahom samej reči vnútorne nesúvisí. V tejto čiastke knihy uvádza vydavateľ niekoľko prejavov, ktoré majú dokumentárnu cenu. Sú to závažné hlasy, ktoré vyjadrujú mienku o prezidentovi Slovenskej republiky a o jeho mučeníckej smrti. Je to mienka, ktorá odsudzuje výrok bra-

tislavského súdu a potvrdzuje mravnú veľkosť osobnosti popraveného Dr. Jozefa Tisu.

Slovenský Katolícky Sokol vydal reč prezidenta Slovenskej republiky v takej úprave, ktorá už sama o sebe svedčí o úcte k pamiatke Dr. Jozefa Tisu.

Je nevyhnutne potrebné a je priamo naliehavé, aby obranná reč prezidenta Slovenskej republiky vyšla aj v dokonalom anglickom preklade. Americká verejnosť s mimoriadnou pozornosťou sleduje osud národov za Železnou oponou a vie si oceniť osobnosti, ktoré stelesňujú mravnú silu svojich národov v nesmieriteľnom odpore proti komunizmu. Príkladom takejto hrdinskej neohrozenosti v boji proti komunizmu a v obrane prirodzeného práva svojho národa je i Dr. Jozef Tiso, ktorý svojou mučeníckou smrťou vstúpil do radu významných postáv celého kresťanského sveta. R e č, ktorú povedal pred takzvaným Národným súdom v Bratislave, si zaslúži, aby ju počul celý kresťanský svet.

Z tejto reči dozvie sa americká verejnosť pravdu o Slovensku, o jeho štátnej samostatnosti a o jeho úlohe na historickej križovatke Europy v búrlivých rokoch svetových dejín. Anglické vydanie reči Dr. Jozefa Tisu rozptýli hmlu predsudkov a zaujatosti, ktorá zásluhou protislovenskej propagandy zastrela pravú tvár Slovenskej republiky a vrhla tieň na veľkú osobnosť jej prezidenta.

F. HRUŠOVSKÝ

Dilongove balady

Rudolf Dilong. B a l a d y. Básne. Nákladom autora. Buenos Aires: 1953. Str. 80.

Nad knižočkou B a l a d y od Rudolfa Dilonga hodno sa zamyslieť, kedy a v akých obmenách sa najčastejšie zjavovala balada ako básnický útvar v slovenskej poézii, lebo už pri povrchnom skúmaní badáme, že všetka baladická tvorba našich básnikov od čias štúrovských svojimi koreňmi väzí v ľudovej poézii. Najkrajšie balady Janka Kráľa, Jána Bottu, Sama Chalupku, Janka Kalinčiaka sú zrejme inšpirované ľudovými baladami tak z formálnej, ako aj obsahovej stránky. Hviezdoslav sa síce vymanil z formálneho vplyvu ľudovej balady, ale v celej svojej drobnej epike nie je o nič menej ľudový ako bol Janko Kráľ alebo Ján Botto. Ľudmila Podjavorinská, ktorá sa za posledné dve desaťročia pomerne najviac usilovala o baladickú tvorbu, stále celkom pod vplyvom ľudovej balady.

Básnici slovenskej moderny v rokoch dvadsiatich a tridsiatich tohto storočia takmer napospol sa pokúsili o baladu a takmer napospol stroskotali vo svojich pokusoch písať takzvané sociálne balady. Sú to skoro bez výnimky básničky bez väčšieho významu v slovenskej poézii a zaiste nie sme ďaleko od pravdy, keď sa domnievame, že týmto baladám chýba oživujúci dotyk s ľudovou poéziou, bez ktorého sme doteraz nemali dobrých slovenských balád. Na prvý pohľad by sa možno zdalo, že tento železný zákon podarilo sa zlomiť Valentínovi Beniakovi v posledných známych básniach ako I g r i c a niektoré variácie na igricovskú tému, uverejnené po vojne v časopise V e r b u m. Pri bližšom skúmaní však prídeme na to, že táto lyricko-epická Beniakova tvorba je iba povýšením, prehodnotením ľudovosti; je akoby ušľachtilým štepom na jej mohutnom pni.

Kniha balád Rudolfa Dilonga sa podstatne líši od všetkej doterajšej tvorby tohto básnika. Ak si vezmeme hociktorú z jeho doteraz vydaných b á s n i c k ý c h sbierok, vidíme, že každá prináša obsahovú rozmanitosť, ale každú robí uzavretým celkom formálna a štýlová jednota. Jeho B a l a d y sú však práve formálne a štýlove rozmanité a uzavretý celok z nich robí obsah, lepšie povedané jeho tradicionálne baladická náplň. Dilong sa zrejme usiloval napísať balady svojské, dilongovské a ak sa aj pozeral na vzory, neboli to vzory v slovenskej ľudovej baladickej tvorbe, ale veľké diela tohto druhu vo svetovej poézii, ako to dokazujú básne "Had" a "Orol" v tejto knižke, kde je zrejmý vplyv "Havrana" od E. A. Poe badateľný. Vrcholom úsilia o vlastný výraz je však jeho balada "Básnik", kde syntetizoval svoje doterajšie výdobytky v snahe o vlastný básnický výraz s univerzálnymi túžbami ľudstva po pokoji v časoch, keď podobne platné etické zákony boli pošliapané. V básnikovi zabil povojnový zmätok človeka. Lenže prúd ľudovosti, ktorým sa niesla slovenská balada už takmer poldruhého storočia, je príliš silný. Dilong sa nepoddáva vedome. Naopak, zdá sa, že s ním bojuje. A predsa badáme, ako ho od balady k balade postupne berie, až konečne v básni "Za vieru" s ním splynie na nepoznanie. Táto balada akoby uzavierala celý doterajší cyklus Dilongovej poézie, lebo nebolo ešte slovenského básni-

ka, ktorý by sa bol v takom úžasnom oblúku odtrhol od pôdy a zasa sa k nej tak vrátil, ako je Rudolf Dilong.

Dilongova knižka Balady je hodnotný prínos do slovenskej poézie a ako taký ostane v nej trvalo. Ba poniektoré z týchto balád stanú sa klasickými ukážkami nových variácií na tak staré slovenské melódie, aká stará je slovenská poézia. J. OKÁĽ

Za spravodlivosť

Maximilián Chladný-Hanoš. Hmota sa búri... Vydalo nakladateľstvo Slobodná slovenská kultúra, Whiting-Buenos Aires, 1953. Strán 176.

Prítomné dielo profesora Chladného-Hanoša je honosným prínosom do vedeckej spisby, ktorého úroveň znesie i posudok náročného čitateľa. Z hľadiska odborného na prvý pohľad by sa nezdalo, že Chladný siahol po novej tématike. Ale je to tématika čisto nová. Bo i keď v slovenskej literatúre sú práce odborné, populárne, novinárske i vedecké, ktoré sa pokusili o vyporiadanie s otázkou komunizmu, ich autori uberali sa inou cestou, než ktorú naznačil prof. Chladný.

Autor knihy Hmota sa búri..., predstavuje sa nám ako živý svedok komunistických násilností. Odhaľuje nám komunistickú prax, ako ju videl a prežil pod komunistickou diktatúrou. Pritom ale nad mieru šikovne poukazuje na doktrinárstvo komunistických teoretikov, osnovateľov revolučných pohybov, politikov i komunistických spisovateľov a akoby mysliteľov.

Z Chladného spisu vychádza nám jasný obraz, čo komunizmus predstavuje, čo je jeho cieľom a čo zhubné doteraz vykonal. Čítajúc dielo Hmota sa búri..., nevdojak sa dostaneš do pózy poslucháča pred dôvtipným profesorom filozofie. Jeho prednášky sú tak živo reagujúce a tak hlboko podnetné, ako len treba obratne odpovedať na každú otázku, ktorú nastoluje komunizmus a jeho hrôzovláda.

Je prirodzené, že Dr. Chladný ako katolícky mysliteľ a teológ nemôže prijať nič z komunizmu. I keď pripúšťa, že medzi komunistami sú idealisti, ktorí si myslia, že revolúciou odstránia krivdy, predsa v prísne logických uzáveroch objektívne konštatuje, že komunisti nevykonali nič dobré pre ľudstvo.

Profesor Chladný buduje na zákone prirodzeného poriadku. Dovoláva sa kresťanskej spravodlivosti. Nezakrýva nedostatky a biedu; nepopiera, že by nebolo nespokojnosti a že by k nej nebolo aj dôvodov. Ale komunizmus ich neodstráni, bo komunizmus je fantáziou a utopiou, plnokrvnou sústavou diktátorstva, je neúprosne dogmatický, aziatsko-tyranský a nebezpečný blud. To sú doslovne Hanošove definície.

Proti nim stavia definície evanjelia, náuky pápežov a kresťanských mysliteľov, zásady sociálnych encyklík a praktickú politiku demokracií. Proti hmote a jej vzbure ducha a jeho silu, proti revolúcii evolúciu. Proti násiliu lásku. Proti komunizmu kresťanstvo.

Triezve členenie látky, kladenie otázok a hľadanie odpovedí predstavujú Dr. Chladného ako filozofa, rečníka a učiteľa. Čitateľovi vyložil podstatu komunizmu, pripomenul mu, že sa má pripraviť na boj proti tomuto krajne nebezpečnému medzinárodnému pohybu a káže mu konať. Rýchlo konať, kým nebude neskoro. V tomto vidieť najlepšie, ako rozmýšľajú ľudia, ktorí zažili na vlastnom tele hrôzy komunizmu. Nestrpia odkladu. Bo komunizmus chce všetko "roztrepať, rozbúchať, rozdrviť."

Chladného kniha patrí do rúk slovenského sociológa a filozofa práve tak ako politika i každého intelektuála. Prekypuje bohatosťou materiálu a okrem toho autor poukazuje na dlhý rad diel iných autorít, ktoré sa oplatí študovať. Dielo Hmota sa búri... je cennou pomôckou, akú práve potrebujeme v exile. Aby sme poznali, čo sa robí na Slovensku i aby sme si zodpovedali vecne a vážne rad teoretických i praktických otázok, ktoré bude treba riešiť po páde komunizmu.

Chladného knižka vyšla na dobrom papieri a v peknej úprave za redakcie prof. Dr. Stanislava Mečiara. Zaslúži si i z tejto stránky všetku pozornosť. J. P.

Pokus o román

Juraj Vičan. Sme živí. Román. Edition Masaryk. Paris: 1953. Str. 148.

Autorom tohto románu je Neslovák. Pochádza z neslovenského pokolenia mladých, ktorí "stoja osihotení v životnej borbe, s myšlienkou čím skôr ukončiť tento pustý život, plný konkurenčnej špiny a vrátiť sa ta, odkiaľ prišli: nechať sa rozdrviť v krematóriu na popol a prach". (str. 21) Román sa ťažkopádne usiluje byť hanopisom na Slovenský štát. Nedarí sa mu to ani pri všetkých siláctvach. O sociálnych pomeroch hovorí:

"Robotníci sa na bicykloch poberali do práce. Ich tváre boly vychudnuté, trpeli asi podvýživou." (str. 45) No, keď sa hrdina Peter dostaví do reštaurácie na raňajky, čašník mu hovorí, že môže mať: "Kávu, čaj, párky." (str. 46) Inokedy donesú Petrovi priatelia na raňajky zase kávu s čerstvým chlebíkom. Autor fňuká: "Kávu. Ako dlho už nepil kávu!" (str. 55) Pil ju predsa na strane 46. Ale zabudol, lebo zabudnúť chcel. Tak strašne bolo v tom Slovenskom štáte, že "vývarovňa, kde zvykol pravidelne chodievať na obedy, bola známa ako seriózny podnik, kde sa človek za pomerne nízke ceny mohol obstojne najesť." (str. 78) A tak to ide od začiatku do konca: robotníci s vycivenými tvárami, káva, čaj, párky v reštaurante, lacná vývarovňa a chatár na Liptovských holiach, ktorý sa žaluje na Slovenský štát, lebo nemá turistov z Prahy, ktorí po dvoch spávali v jednej posteli (str. 23).

Peter sa má tak zle a tak ho naháňajú v Slovenskej republike, že má čas chodievať s milou na hory, že má aj vojenský odklad, aj primeranú prácu. "Stávalo sa mu totiž, že Zdenka, z dôvodov prarôznych na určitú schôdzku neprišla a v takom okamžiku zmocňovala sa ho príšerná zlosť; ukryl sa pred jej výbuchom do blízkeho hostinca, aby sa tu mierne opil, a vedomie, že ešte dnes večer bude spať s predajnou dievkou, napíňalo pohár šumiacim zlatým vínom." (str. 88) Teda aj šumiaceho vína bolo dosť. V podobných a iných veciach váľa sa náš hrdina Peter, ktorý tiež "podnikol niekoľko detských pokusov sabotáže a len-len, že vyviazol z toho celý a čistý." (str. 53). Napokon príde d e u s e x m a c h i n a, vypukne "povstanie". Peter "bojuje", ale boje neopisuje. I Zdenka sa stáva partizánkou. Všetci sú živí a veselo strieľajú richtárov na slovenských dedinách. Všetci sa potom skryjú do sena spolu so svojimi generálmi. Petrovi sa po "oslobodení" otvárajú oči, zúfa, odchádza do cudziny a tam sa z neho stáva Juraj Vičan, ktorý svoju "hrdinskú epopeju" končí slovami: "Boh je nemilosrdný a bohov niet..." (str. 145)

Zavrete knižku a poviete si: Aký Masaryk, taká edícia; aká edícia, taký román; aký román, taký Juraj Vičan. Nebohý Jozef Florian zo Starej Říše na Morave bol by aj o tomto románe povedal, čo povedal o všetkých knihách Masaryka: "Vyklizujeme se vším všudy."

M. Š.

Kniha o Slovensku

Rev. L. M. Telepun. THE BLOODY FOOTPRINTS. Vantage Press, Inc., New York: 1954.

V solvenských kruhoch v Amerike čoraz viacej sa cíti potreba anglických publikácií o Slovensku a slovenskej problematike. Americkí čitatelia boli doteraz o slovenských veciach zväčša neinformovaní alebo zle informovaní, keďže dostávali poväčšine zprávy zo strany nám nepriaznivej. Je naliehavou potrebou informovať americké čitateľstvo vecne a správne o slovenských veciach, zo slovenského hľadiska.

Každú prácu, ktorá aspoň čiastočne vyplní medzeru v tomto smere, chceme s uznaním kvitovať.

Na Veľkú noc 1954 objavila sa na knižnom trhu pekne upravená kniha T h e B l o o d y F o o t p r i n t s. Podľa marginálií na obálke a poznámky na chrbáte knihy Rev. L. M. Telepun, pisateľ knihy, je slovenský kňaz, ktorý z obavy pred komunistickými represáliami neužíva vlastné meno. Rev. Telepun rozdelil svoju prácu na dve časti. V prvej čiastke podáva autor svoje zážitky a pozorovania na ruskom území, ktoré držala v rokoch 1941-1944 nemecká armáda. V druhej časti opisuje príbehy zo Slovenska a z pracovného tábora na Ukrajine v rokoch 1945-1948. Treba však poznamenať, že chronológia knihy je dosť nejasná, lebo autor sleduje viac niť svojich úvah než chronologický postup, a to najmä v druhej časti knihy.

Človek, ktorý od roku 1941 chodil po ruskom území v zápätí nemeckej armády, potom r. 1945-1946 bol v boľševickom pracovnom tábore, isteže nazbieral veľa skúseností. Z kontextu knihy (str. 70) sa zdá, že pisateľ mal dôležité postavenie v česko-slovenskej armáde po roku 1945. Podľa poznámky na obale knihy Telepun bol profesorom filozófie, sociológie a hospodárskych vied, vojnový spravodajca, vodca protikomunistického podzemného hnutia.

Bohužiaľ, veľmi málo z týchto znamenitých kvalifikácií javí sa na obsahu Telepunovej knihy. Kniha sa rozplýva vo všeobecnostiach, ktoré podávajú sotvačo nového i pre málo informovaného čitateľa. Zaráža plytký postoj autora k nadhodenej problematike, najmä ku komunizmu. I kapitola, ktorá je osobito venovaná slovenskej otázke (hl. 17), vyznieva

nie dosť presvedčivo. V knihe sa vyskytujú i hrubé nesprávnosti a omyly. (Napríklad, že preklad Sv. Písma, ktorý zrobili sv. Cyril a Metod, bol tretí najstarší na svete — str. 68.)

Autor sa predstavil vo svojej knihe ako kňaz a v prvej časti knihy opisuje svoje pôsobenie v Rusku ako kňaz. I keď i tu by sa žiadalo väčšej jasnosti, ako sa mohol slovenský kňaz voľne pohybovať za nemeckým frontom (ak len nie ako kurát slovenskej armády), i tak táto časť knihy je ďaleko hodnotnejšia než časť druhá, kde sa kňazská črta pisateľa celkom stráca. O veciach, ktoré Telepun opisuje, môžu sa americkí čitatelia dozvedieť z mnohých veľmi zaujímavých kníh a magazínov. Telepun by azda bol mohol vzbudiť záujem amerického čitateľstva pre svoje zážitky, keby ich podával dôsledne a logicky z kňazského hľadiska a vyhol sa ošúchaným a všeobecným frázam, ktorými sa kniha priam hmýri.

Americký čitateľ je veľmi náročný. Časť svojho drahocenného času venuje iba čítaniu knihy, ktorá ho upúta sviežosťou a novosťou predmetu, osobitným postojom pisateľa k predmetu, istou hĺbkou myšlienky, logikou stavby a prijateľným štýlom. V knihe Rev. L. M. Telepuna americký čitateľ sotva nájde niečo z týchto predpokladov. J. Z.

* * *

The Means of the Modern War and Morality. A paper presented by V. Ducatillon at La Semaine Sociale de Pau. (cfr. La Vie Intellectuelle, October 1953, pp. 69 and sqq.)

Ducatillon has introduced in his article a very good supplement on the "law of war" and a "war without law".

The war of today is more or less of two types. On the one hand the war of today becomes a war of "armed nations", where complete mobilization, leads to massacre without discrimination; on the other hand, the perfection of the technique of weapons and the technique of their use making modern warfare a pure test of annihilative forces.

V. Ducatillon gives his analysis of the fearful questions which the technique of annihilation imposes on the conscience of the Christian world.

His article is of special interest to all engaged in the study of the chaos of the law of war. (V. Ducatillon "De Lois de la guerre a la guerre sans loi", La Vie Intellectuelle, December 1953, pp. 6-20.)

Also recommended:

E. Borne: "De l'éminente dignité de laics dans l'Eglise."

The world being spiritually sick, the laity needs admittance for care, health, instruction, and illumination in the spiritual hospital, namely, the Church. (La Vie Intellectuelle, Dec. 1953, pp. 21-39.)

"Reflexions sur la Valeur et l'Idée de Droit Naturel International", by J. Vialatoux. The article was written and printed in Dec., 1940, for La Chronique social de France but was rejected by the government censors of Vichy and therefore could not be published. In 1941 a great part of this article was published under a different title — "La Diversité des patries". On occasion of the Semaine Social of 1953, which studied the question "War and Peace", the original text was published in La Vie Intellectuelle.

The article quotes very strong words from the encyclical of Pius XII Summi Pontificatus and brings forward surprising expressions like "international natural law" and "supranational society". Even if it looks like pleonasm because "natural law" implicitly includes "international", still these expressions are very useful and explanatory in the studies of natural law.

The article is of special interest to all engaged in the study of natural law, but even so makes good general reading. (La Vie Intellectuelle, July, 1953, pp. 15-36.)

J. PAPIN, University of Notre Dame

Zaznamenávame

Práca o poézii Karola Strmeňa

Karol Strmeň, représentant typique de la poésie moderne slovaque. Thèse prétentée par Kornel Piaček á la Faculté des Lettres de l' Université de Montréal pour l' obtention du grade de maitre des arts. Montréal, 1954.

Prácu Kornela Piačka treba pokladať za priekopnícku. Jednak zozbieral množstvo materiálu o svojom predmete, a to s trpezlivosťou až mravenčou, jednak z osobného styku s autorom zverejňuje (pri istých menších nepresnostiach, ktorých sa v takejto práci sotva možno vyhnúť) celkom neznáme momenty, dôležité pre poznanie a chápanie Strmeňovej poézie. Strmeň podľa Piačka nadväzuje na dedičstvo predchádzajúcich generácií, ale v mnohom prekonáva ich hodnoty. Sám sa nepokladá za "moderného" básnika, ani za člena takzvanej Katolíckej moderny. "Ide mu o hodnoty, nesmrteľné hodnoty ľudského ducha, a preto to jeho úzke spojenie cez integralitu hodnoty človeka k hodnotám absolútnym — hodnotám viery v Boha."

Vo Výžinku života, ktorý vyšiel v Košiciach roku 1943, Piaček vidí zastretý protest proti maďarskej okupácii i spoveď básnikovho srdca. Zdôrazňuje význam dvojveršia: "Nič za sám seba jediného spievam, nie od úzkosti vlastnej osoby" a vidí v ňom kľúč k univerzalistickému postoju básnika, ktorý sa prejavil v neskorších zbierkach. Podrobne rozoberá báseň "Čo zo smrti", lebo v nej sa po prvý raz zjavuje Strmeňova obľúbená téma: úzkosť. "Netreba zvlášť poznamenávať", hovorí Piaček, "že básnická analýza úzkosti spája Strmeňa s takými europskými básnikmi a spisovateľmi ako Rilke, Hopkins a súčasní francúzski existencialisti, z nich najmä Albert Camus."

Veľkú pozornosť Piaček venuje Testamentu, ktorý "napísala láska ku Slovensku", a porovnáva ho s národnými básňami Andreja Žarnova, najmä s básňou Moja vlasť. Žarnovova láska k pokojnej matke ustupuje u Strmeňa úzkosti o budúcnosť slovenskej zeme a tomu, čo Piaček volá "meditatívnou fatalitou". Vo veršoch: "Urobili sme, iba čo sme mall. Urobili sme, iba čo sa dalo a ostatné sme Bohu zanechali" vidí Piaček "definíciu práce slovenskej za šesť rokov samostatnosti". Testament našiel pokračovanie v básni Advent, ktorá vyšla v Putovných piesňach. "I tu nájdeme hĺbku myšlienok, jasnosť a rýdzosť prejavu, dokonalú formu a plynnosť textu", ale 'láska k vlasti nadobúda nových foriem". Piaček dáva odpoveď aj na otázku, či Strmeň má podiel na Básňach nepreverených, a podrobne rozoberá formy Strmeňovho básnického protestu proti otročiteľom.

"Strieborná legenda", Strmeňova časť Putovných piesní, by "za normálnych publikačných možností zaiste bola vyšla v troch samostatných zbierkach. Bola by to zbierka básní lyrických, druhá nacionálnych a tretia zbierka básní s námetmi univerzalistickými". Piaček cituje o nej mienku Mikuláša Šprinca, uverejnenú svojho času v Rozvoji: "Strieborná legenda. Nazvime ju: srdce básnika medzi mlynskými kameňami, bolesti a lásky, nádeje a sna, svetla a temnoty... Len srdce, ktoré prešlo ohňom najkrutejších pokorení, najkrušnejšej vyhosti môže spievať tak čisto, tak ľudsky pravdivo . . A nie je nijakým zveličením, keď sa povie, že intímna lyrika 'Striebornej legendy' je doteraz najsilnejšia a ľudsky najkrajšia v slovenskej poézii." Láska u Strmeňa je "oheň, čo spaľuje vnútro" i milosť tryskajúca z Boha. "Nie je to láska neláskavá Emila B. Lukáča, nie je to ani bezstarostná láska Smrekova; je to láska korunovaná samým Stvoriteľom."

V "Striebornej legende" je časť "S menom na črepine", ktorá "vyúsťuje v krajnú odhodlanosť". Strmeň zanecháva pravidelný verš, volí voľnú formu, "aby lepšie vyjadril tok svojich citov, tak úzko spojených s domovinou". Zdôrazňuje hodnotu ľudskej osoby a kresťanských tradícií.

Osobitnú pozornosť venuje Piaček aj Strmeňovej dramatickej tvorbe. "Pôvodná dramatická tvorba Karola Strmeňa je pomerne k jeho dielu malá, ale dá sa usudzovať, že v Strmeňovi rastie klasik slovenskej drámy. Jasnosť a pôsobivosť javiskovej reči, charakterizovanie postáv, hĺbka myšlienok, dramatičnosť deja a spád hry poukazujú na spisovateľa veľkých kvalít." Vo zvláštnej kapitole hovorí Piaček o Strmeňových literárnych úvahách a štúdiách a rozoberá štýl jeho

kritík. Aby poukázal na techniku v Strmeňových prekladoch, až do najmenších podrobností porovnáva jeho preklad Veni, Sancte Spiritus s originálom. Preklad Poeho Havrana pokladá za jasnejší ako Royov.

Práca Kornela Piačka je napísaná s veľkou láskou k predmetu a s chvalitebnou dôkladnosťou. Milovníci slovenskej spisby si ju môžu prečítať v knižnici Montreálskej univerzity.

A Dissertation

The Marian Character of the Redemption. By Rev. James Forgac, O.S.B., monk of St. Andrew's Abbey, Cleveland, Ohio. A dissertation, submitted to the Faculty of Sacred Sciences of the University of Ottawa (Canada) in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor in Sacred Theology.

Men are so blessed in Mary, that it can be said that they stand in need of her; that without her, they have nothing in the order of grace. There is no dearth of witnesses who insist that men have everything from Mary in the present redemptive order. The mass of evidence, when classified, strongly supports the conclusion that Mary is simply necessary as regards the return of men through grace to God.

This question of Mary's necessity becomes more prominent when consideration is made of the necessity of the Incarnation. The common teaching of the theologians is that in the present order Christ had achieved more than an adequate satisfaction for man's sin by His passion and death. Since an adequate or condign satisfaction cannot be rendered to God by anyone other than a God-man, the Incarnation is also simply necessary in the present order.

Granted that condign satisfaction was effected in the redemptive Incarnation, thereby necessitating the God-man, Mary is also ncessary in the various roles that she played in the fulfillment of the present order of salvation.

1. It was necessary that Mary be the mother of the God-man, otherwise the following conditions could not be fulfilled.

a. If the God-man were not a member of the race that owed satisfaction to God, His satisfying activity would achieve nothing for the fallen race.

b. If the God-man were not fully conformable to man, possessing all the "naturalia" of the race and a passible body, it would be questionable whether He could represent the human race and effect the satisfaction due to God by suffering the penalty called for.

2. There is no unilateral agreement in mediation. The mediator cannot achieve his task of uniting both parties unless they both agree to his being the mediator and allow him to communicate goods between them. Mary by giving consent to her divine maternity gave consent for the human race to having Christ its Mediator, as she alone had the faith to assent to the actual realiza tion of the Incarnation.

3. Although Christ alone was able and did make condign satisfaction by His death through the Sacrifice of the Cross, this does not mean that men are excluded from participation in that Sacrifice and from making whatever satisfaction they can themselves. If the human race were excluded from participating in the Sacrifice of the Cross, it was not ready to do so. Only Mary could participate. She cooperated in that Sacrifice, presenting and offering her Son as victim and herself for the human race, first as the mother, secondly as the new Eve, making up in an universal way whatever "is lacking to the passion of Christ." Her cooperation guarantees that the sufferings of each man can be added to those of Christ.

4. The concept of the Mystical Body is meaningless unless there be solidarity between Christ and each man. That solidarity is assured by Mary's giving of her flesh to Christ, whereby He becomes not only the Head of the race but also its intrinsic principle of divinization. As a living bond of this solidarity, Mary is the spiritual mother of men, but she is necessary in this role only by extention of her physical maternity.

Taking all the above points into consideration, one can conclude that Mary is simply necessary, or in the words of St. Thomas, "hypothetically necessary ad esse," in the present order of salvation. This necessity, dependent upon God's will, does not in any way devaluate the primary position of Christ in the order of salvation. The redemption bears indeed a Marian stamp.

* * *

Sylvia Romana je pseudonym slovenskej poétky, ktorá začína v zahraničí uverejňovať svoju poéziu. Prinášame dve ukážky z jej lyriky.

HODNOTNÉ KNIHY PRE VAŠU KNIŽNICU

Miloš K. Mlynarovič.	**Boha hľadám.** Náboženská poézia.	$1.50
	Borba s osudom. Novely.	$1.50
	Vtáčence vo víchrici. Román.	$3.00
	Testament Kráľa Srdc.	$1.50
Štefan Polakovič.	**Na prelome dvoch období.** Štúdie.	$1.50
Rudolf Dilong.	**Bez matky.** Román.	$1.50
Hanoš–Chladný.	**Hmota sa búri.** Úvahy o komunizme.	$2.00
Mikuláš Šprinc.	**Svätý Andrej-Svorad.** Románové životopisy sv. pustovníkov Slovenska.	$2.00
	Na Floride sám. Verše.	$1.00
Mikuláš Šprinc (red.)	**Nádej víťazná.** Sborník literárno-vedeckých prác slovenských spisovateľov.	$3.00
Mikuláš Šprinc (red.)	**Slovenská republika.** Vznik a vývin Slovenského štátu. Sborník štúdií.	$3.00
Konštantín Čulen.	**Po Svätoplukovi druhá naša hlava.** Životopis Dr. Jozefa Tisu.	$2.00

Anglické knihy

Leonard Deutsch.	**A Treasury of Slovak Folk Songs.** English and Slovak, with notes for piano and singing.	$5.00
P. A. Hrobak.	**New English-Slovak Dictionary.**	$4.00
P. A. Hrobak.	**Slovak Lessons.** Complete Slovak Grammar with Exercises.	$3.50
Peter P. Yurchak.	**The Slovaks.** History and Traditions.	$3.00
	Slovak Proverbs. English and Slovak.	$2.00
John Okal (Editor).	George Janosik. A Carpathian Saga.	$1.00

Všetky tieto knihy môžete dostať v administrácii MOSTU:

MOST, 2006 Schrage Ave., Whiting, Indiana, USA.

Printed in the U. S. A.

JEDNOTA PRINTERY
Middletown, Pa.